

**BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH  
ŠTÚDIÍ**

**Závislosť Slovenska od ruského plynu- bezpečnostný problém?**

**BAKALÁRSKA PRÁCA**

**Tomáš Bakoš**

**BRATISLAVA 2012**

# **BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH ŠTÚDIÍ**

**Závislosť Slovenska od ruského plynu- bezpečnostný problém?**

## **BAKALÁRSKA PRÁCA**

Bakalársky študijný program: Liberálne štúdiá

Študijný odbor 3.1.6 Politológia

Vedúci bakalárskej práce: Mag.phil.Mag.iur.Dr. Simon Gruber

Stupeň kvalifikácie: Bakalár (Bc.)

Dátum odovzdania práce: 30.4.2012

Dátum obhajoby: 14.6.2011

**Tomáš Bakoš**

**BRATISLAVA 2012**

## **Čestné vyhlásenie o originalnosti práce**

Čestne vyhlasujem, že som predkladanú prácu vypracoval sám, iba s pomocou školiteľa a vedúceho bakalárskej práce a označil som všetky citácie a zdroje použité v texte.

V Bratislave, 30.4.2012

Tomáš Bakoš

## Abstrakt

Autor práce: Tomáš Bakoš

Názov práce: Závislosť Slovenska od ruského plynu- bezpečnostný problém?

Názov vysokej školy: Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií

Meno školiteľa: Mag.phil.Mag.iur.Dr. Simon Gruber

Komisia pre obhajoby: Samuel Abrahám, PhD., Prof. František Novosád, Mgr. Dagmar Kusá, PhD.

Predseda komisie: Samuel Abrahám, PhD.

Miesto, rok, rozsah práce: Bratislava, 2011

Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.)

Plynová kríza a vysoká miera závislosti Slovenska od ruského plynu slúžia ako základ k analýze sekuritizácie témy energetickej bezpečnosti. Ako teoretické pozadie používam Kodanskú školu, konkrétne jej koncept sekuritizácie. Hlavnou snahou bude v tejto práci preukázať, že sekuritizácia témy energetickej bezpečnosti počas plynovej krízy pomohla naštartovať proces diverzifikácie plynových trás a zvýšenie skladovacích kapacít s plynom. Dôsledkom tohto procesu bola zvýšená miera energetickej bezpečnosti Slovenska. Teoretická časť práce vysvetľuje teóriu Kodanskej školy a koncept sekuritizácie. Hlavným dôvodom výberu tejto teórie bola zmena pohľadu z ekonomického na bezpečnostný aspekt dodávok ruského plynu. V praktickej časti bude popísaná história dodávok ruského plynu. Ďalej bude práca aplikovať teóriu sekuritizácie na ruské dodávky plynu. Nakoniec sa dotkne problémov týkajúcich sa politických dopadov plynovej krízy. Výsledok tejto práce ukazuje, že sekuritizácia témy energetickej bezpečnosti priniesla dve východiská. Na jednej strane to je energetická bezpečnosť, ktorej cieľom je zabezpečiť dodávky spoľahlivej energie za prijateľnú cenu. Plynová kríza poukázala, že ruské dodávky plynu nemôžeme považovať za spoľahlivé. Z toho dôvodu je potrebné znižovať závislosť Slovenska od ruského plynu. Na druhej strane je ekonomický záujem, lebo práve vďaka ruskému plynu získavame peniaze za tranzit cez naše územie. Znižovanie dodávok ruského plynu cez plynovod Bratstvo by znamenalo pre Slovensko finančnú stratu. Celková štruktúra práce, konkrétne aplikácia konceptu sekuritizácie na energetickú bezpečnosť, prinesie nové poznatky do širšieho okruhu literatúry.

## **Abstract**

Author of thesis: Tomáš Bakoš

Title: The Slovak Dependence on Russian Gas- Security Problem?

Name of University: Bratislava International School of Liberal Arts

Consultant: Mag.phil.Mag.iur.Dr. Simon Gruber

Defense Committee: Samuel Abrahám, PhD., Prof. František Novosád, Mgr. Dagmar Kusá, PhD.

Place, year, number of pages: Bratislava, 2012,

Academic degree: Bachelor (Bc.)

The gas crisis in 2009 and the Slovak high dependence on Russian gas are the basis for the following analysis of energy security. This work is based on the Copenhagen school theory, especially on the concept of securitization. The main aim of this work is to prove that securitization of the energy security during the gas crisis caused diversification of gas pipelines and increasing capacity of storage of gas. This process increased the energy security of the Slovak Republic. This work consists of two parts. The theoretical part deals with the Copenhagen School and the concept of securitization. The reason why I chose this theory is that it helps to change the angle of the perspective. This work analyses the gas crisis not through the economic aspect but rather through the security aspect of Russian gas supplies. The practical part consists of three chapters. The first one examines the history of supplies of Russian gas. The second one applies the theory on Russian supplies of gas and the last one explores the political consequences of the gas crisis. In the end, this work offers two distinct views. On the one hand, the securitization of energy security opens the discussion of how to decrease Slovak dependence on Russian gas. On the other hand, there is the economical aspect, because Slovakia earns a significant amount of money from transit. The pipelines Brotherhood transports gas through Slovak territory and the Slovak republic acquires money from this transit. The whole structure of this work, especially applying the concept of securitization on energy security, will bring new knowledge into the broader area of security studies.

## **Predhovor**

Spôsob, akým ruská diplomacia používa energetickú politiku bol hlavným dôvodom výberu tejto práce. K tejto téme som prečítal množstvo zaujímavých článkov a kníh, ktoré mi ponúkli presnejší obraz o tejto problematike. Rusko považuje energetickú politiku za stred diplomacie, vďaka ktorej si snaží získať vplyv v bývalých štátoch Sovietskeho zväzu, ako aj v jeho bývalých satelitných štátoch. Plynová kríza z roku 2009 znamenala, že tento spôsob politiky Ruska sa dotkol aj záujmov Slovenska. Keďže sa problematike energetickej bezpečnosti nevenovala dostatočná pozornosť v období pred plynovej krízy, mojou snahou je oboznámiť verejnosť s touto problematikou a prispieť k riešeniu tohto problému.

Za príkladnú pomoc a nespočetné množstvo neoceniteľných rád, pripomienok a poznámok k tejto práci autor vyslovuje poďakovanie hlavnému školiteľovi práce Mag.phil.Mag.iur.Dr. Simonovi Gruberovi a profesorky Mgr. Dagmar Kusej, PhD. Ďalej si moje poďakovanie zaslúžia moji kamaráti a spolužiaci, ktorých vecné poznámky som zakomponoval do svojej práce. V neposlednom rade patrí vďaka mojej rodine, ktorá mi vytvorila ideálne podmienky, aby táto práca mohla vzniknúť.

## Obsah

|                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Čestné vyhlásenie o originalnosti práce .....                                | ii  |
| Abstrakt .....                                                               | iii |
| Abstract .....                                                               | iv  |
| Predhovor .....                                                              | v   |
| Obsah.....                                                                   | 6   |
| KAPITOLA 1: Závislosť Slovenska od Ruského Plynu- Bezpečnostný Problém?..... | 7   |
| 1. Úvod .....                                                                | 7   |
| 1.1 Stanovenie problému .....                                                | 8   |
| KAPITOLA 2: Teoretická časť .....                                            | 10  |
| 2.1 Energetická bezpečnosť .....                                             | 10  |
| 2.2 Kodanská škola.....                                                      | 11  |
| 2.3 Koncept sekuritizácie.....                                               | 12  |
| KAPITOLA 3: Praktická časť .....                                             | 15  |
| 3.1 História dodávok ruského plynu .....                                     | 15  |
| 3.1.1 Skutočná miera závislosti Slovenska od ruského plynu .....             | 16  |
| 3.1.2 Začínajúci spor medzi Ruskom a Ukrajinou.....                          | 17  |
| 3.2 Analýza plynovej krízy.....                                              | 20  |
| 3.2.1 Pokračovanie sporu medzi Ruskom a Ukrajinou .....                      | 21  |
| 3.2.2 Priebeh sekuritizácie .....                                            | 22  |
| 3.2.3 Diplomatické kroky Vlády SR.....                                       | 24  |
| 3.2.4 Rokovania medzi Ruskom a Ukrajinou .....                               | 25  |
| 3.3 Politické dopady .....                                                   | 27  |
| 3.3.1 Spolupráca krajín V4 .....                                             | 28  |
| 3.3.2 Diverzifikácia plynových trás .....                                    | 29  |
| 3.3.3 Legislatívne opatrenia.....                                            | 32  |
| 3.3.4. Strata dôvery voči Rusku a Ukrajine .....                             | 34  |

|                                       |    |
|---------------------------------------|----|
| Kapitola 4: Záver.....                | 37 |
| 4.1 Budúce rozhodnutia vlád .....     | 37 |
| Zoznam bibliografických zdrojov ..... | 39 |



# KAPITOLA 1: Závislosť Slovenska od Ruského Plynu-Bezpečnostný Problém?

## 1. Úvod

Plynová kríza zo začiatku roka 2009 znamenala úplné prerušenie dodávok plynu pre Slovensko na 11 dní. Každý deň sme prichádzali zhruba o 100 mil. EUR. Odhadovaná strata pre slovenskú ekonomiku počas 11 dní dosahovala až 1 miliardu EUR. Zastavenie dodávok plynu počas plynovej krízy poukázalo na nízku mieru energetickej bezpečnosti Slovenska. Energetická bezpečnosť znamená „*prístup k dostatočnému množstvu spoľahlivej energie za prijateľnú cenu a s ohľadom na životné prostredie*“ (IEA,1974). Slovensko je bytostne závislé od ruského plynu. Počas obdobia spreď plynovej krízy sa otázke energetickej bezpečnosti na Slovensku nevenovala pozornosť. Plynová kríza z roku 2009 bola vnímaná ako najväčšie vonkajšie ohrozenie Slovenska od jeho vzniku. Až táto udalosť nám ukázala, že Slovensko v otázke energetickej bezpečnosti vážne zaostáva. Zastavenie dodávok plynu znamenal zastavenie výroby v určitých častiach priemyslu, čo malo za následok spomalenie ekonomiky. Dovtedy si nikto nevedel predstaviť ekonomické a bezpečnostné dôsledky zastavenia ruského plynu. „*V novom globalizovanom svete, v ktorom sa zvýšila súťaživosť medzi regiónmi je rozhodujúce pre krajiny zabezpečiť stabilné dodávky plynu pre ich korporácie*“ (Strandberg, 2010, p1228). Až plynová kríza poukázala, prečo je dôležité okrem ekonomického aspektu skúmať aj bezpečnostný aspekt ruských dodávok plynu. Téma vysokej závislosti Slovenska od ruského plynu sa stala hlavnou témou počas odstávok plynu. Tejto téme venovali politickí aktéri absolútnu prioritu. Politický proces počas plynovej krízy ukázal, že vyššia miera energetickej bezpečnosti bude pre každú vládu kľúčovou témou. Jednotliví aktéri, ako vláda SR, opozícia, ale aj odborná verejnosť sa zhodli, že plynová kríza znamená pre Slovensko vážne bezpečnostné riziko, ktoré si žiadna iná zodpovedná vláda už nemôže dovoliť. Po plynovej kríze sa zrealizovali jednotlivé kroky na zvýšenie energetickej bezpečnosti, čo znamená, že Slovensko už bude na budúce výpadky ruského plynu pripravené.

Ako teoretický základ pre skúmanie bezpečnostného aspektu dodávok ruského plynu slúži Kodanská škola, konkrétne jej koncept sekuritizácie. Sekuritizácia je radikálna forma politizácie. Sú tri rôzne štádiá, ktorými verejná téma môže prechádzať. Verejná téma môže byť nepolitizovaná, politizovaná, alebo sekuritizovaná. Podrobnejšie sa tejto otázke venujem

v teoretickej časti. Teória sekuritizácie ešte nebola doposiaľ aplikovaná v otázke dodávok ruského plynu na Slovensku, hoci zdrojov k tejto téme je dostatok. Táto práca tak môže priniesť do tejto oblasti nové poznatky. Zastavenie dodávok plynu počas plynovej krízy budem analyzovať pomocou konceptu sekuritizácie, v ktorom sa dôraz prenesie z ekonomického aspektu na politický diskurz existujúcej hrozby. *„Bezpečnosť predstavuje autoreferenčný druh jednania, pretože prostredníctvom tohto jednania sa z danej témy stáva bezpečnostný problém. Nie je dôležité, aby existenčná hrozba skutočne existovala, ale aby bola prezentovaná ako takýto typ hrozby“* (Buzan, Barry, Waever, Ole & De Wilde, Jaap, 1998, p24).

Predmetom výskumu sekuritizácie je analýza politického diskurzu, konkrétne na nájdenie rečového aktu. Bezpečnostný problém sa stáva problémom, keď je o ňom všeobecný diskurz. Hlavnou snahou bude nájsť rečový akt, v ktorom sa hlavný aktér sekuritizácie snaží načrtnúť existujúcu hrozbu (dodávky ruského plynu), ktorá má bezpečnostné dôsledky na referenčný objekt (firmy). Rečový akt politickej autority bude nasmerovaný na publikum (obyvatelia Slovenska), ktoré túto existenčnú hrozbu musí prijať ako oprávnenú. Na otázku dodávok ruského plynu sa teda budem pozeráť v rámci politického procesu na Slovensku. Okrem toho spomeniem históriu dodávok ruského plynu a vysvetlím, prečo je Slovensko bytostne závislé od ruského plynu. Na záver predstavím politické dopady plynovej krízy, ktoré znamenajú zvýšenie energetickej bezpečnosti Slovenska. Výpadky dodávok ruského plynu, ktoré ohrozili firmy na Slovensku počas plynovej krízy, boli príčinou sekuritizácie témy energetickej bezpečnosti.

Hlavná výskumná otázka tejto práce je: Ako došlo k tomu, že sa vníma závislosť od ruského plynu ako bezpečnostný problém a aké sú následky? Hlavná výskumná otázka však prináša aj vedľajšie otázky. Zapríčinila sekuritizácia ruských dodávok plynu diverzifikáciu plynových trás na Slovensku a zvýšenie skladovacích kapacít s plynom? Existuje v otázke sekuritizácie zhoda medzi politickými aktérmi, alebo je to kontroverzná otázka? Vidí sa problém v dodávok plynu skôr v Rusku alebo v Ukrajine? Ako sa zdôvodňuje potreba spolupráce s inými krajinami? Na tieto otázky sa budem snažiť v tejto práci odpovedať.

## **1.1 Stanovenie problému**

Závislosť Slovenska od ruského plynu je vnímaná po plynovej kríze ako bezpečnostný problém. Plynová kríza znamenala zastavenie dodávok ruského plynu, čo malo za následok

Bakoš- Závislosť Slovenska od ruského plynu- bezpečnostný problém?

narušenie energetickej bezpečnosti Slovenska. Sekuritizácia témy energetickej bezpečnosti počas plynovej krízy pomohla naštartovať proces diverzifikácie plynových trás a zvýšenie skladovacích kapacít s plynom, čo malo za následok zvýšenie energetickej bezpečnosti Slovenska.

## KAPITOLA 2: Teoretická časť

Cieľom teoretickej časti bude predstaviť dva hlavné pojmy, ktoré budú v tejto práci zohrávať kľúčovú úlohu. Prvým z nich bude energetická bezpečnosť a druhým koncept sekuritizácie. Najskôr sa pozriem na samotnú definíciu energetickej bezpečnosti a vysvetlím prečo bude zohrávať dôležitú úlohu. V ďalšej časti predstavím koncept sekuritizácie.

Sekuritizácia je v medzinárodných vzťahoch chápaná ako koncept, ktorý sa spája s Kodanskou školou. Je to syntéza konštruktivismu a klasického politického realizmu. Koncept sekuritizácie vychádza z bezpečnostných štúdií, preto bude dôležité predstaviť dva hlavné prúdy v bezpečnostných štúdiách. Na to, aby sme lepšie pochopili, ako sa definícia bezpečnosti vyvíjala stanovím rozdiel medzi týmito dvoma školami. Prvá škola je reprezentovaná tradicionalistami, ktorí sú orientovaní štátocentricky a snažia sa obmedziť bezpečnosť iba na politicko-vojenský sektor. Na druhej strane nový prúd je reprezentovaný rozširovateľmi, ktorí sa snažia o rozšírenie bezpečnosti aj na ekonomický, sociálny a environmentálny sektor. Kodanská škola reprezentuje práve novú školu. Hlavnou myšlienkou Kodanskej školy je poukázať, že bezpečnostné hrozby môžu byť aj nevojenského charakteru. Uvediem predstaviteľov Kodanskej školy a predstavím ich hlavné dielo, ktoré sa skladá z troch kľúčových konceptov. Nás bude predovšetkým zaujímať koncept sekuritizácie. Po zadefinovaní sekuritizácie sa pustím do analýzy procesu sekuritizácie a jej hlavných komponentov.

### **2.1 Energetická bezpečnosť**

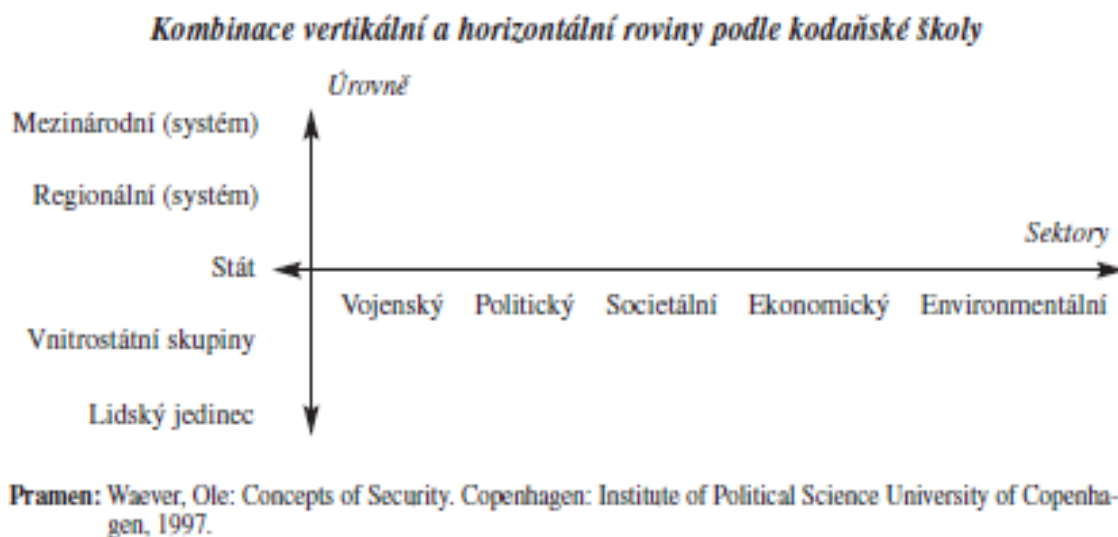
Zastavenie dodávok plynu počas plynovej krízy z roku 2009 poukázalo na nízku mieru energetickej bezpečnosti Slovenska. Energetická bezpečnosť znamená „*prístup k dostatočnému množstvu spoľahlivej energie za prijateľnú cenu a s ohľadom na životné prostredie*“ (IEA,1974). Pojem energetickej bezpečnosti sa stal súčasťou bezpečnostných otázok množstva rozvinutých krajín po ropných šokoch v 70-tich rokoch 20. storočia. Pojem ropné šoky, alebo ropné krízy znamenali zvýšenie ceny ropy na svetových trhoch. Ropné šoky, ktoré sa uskutočnili na Blízkom Východe, mali globálny vplyv na vytvorenie pojmu energetickej bezpečnosti. Tieto udalosti znamenali, že krajiny postupne znižovali svoju závislosť od ropy a hľadali alternatívne zdroje energie, aby neboli závislé len od jedného zdroja energie. Energetická bezpečnosť bola pre slovenskú verejnosť tabuizovaná téma. Až po plynovej kríze, ktorá spôsobila stratu stoviek miliónov EUR sa otázke energetickej

bezpečnosti začala venovať pozornosť. Hlavný strategický dokument o energetickej bezpečnosti Slovenska definuje energetickú bezpečnosť, ako „*súčasť národnej bezpečnosti a jedným z nástrojov k zabezpečeniu suverenity, politickej nezávislosti a ekonomickej bezpečnosti*“ (Stratégia energetickej bezpečnosti SR, 2008). Plynová kríza ukázala, že jednotlivé vlády nepodnikli dôrazné kroky k vyššej miere energetickej bezpečnosti. Odstavenie dodávok plynu počas plynovej krízy malo za následok spomalenie rastu HDP Slovenska v roku 2009 v rozmedzí 1-1.5% (uviedol vtedajší minister financií Ján Počiatek na zasadaní Rady Európskej Únie). Aké konkrétne opatrenia spravila vláda po plynovej kríze, aby sa zabránilo ďalším negatívnym vplyvom odstávok dodávok plynu a posilneniu energetickej bezpečnosti sa pozriem v nasledujúcich častiach.

## **2.2 Kodanská škola**

Kodanská škola mi bude slúžiť v tejto práci ako teoretický základ. Na vytvorenie teoretickej časti som použil niekoľko článkov a kníh renomovaných vedcov v odbore bezpečnostných štúdií. V prvom rade je potrebné vysvetliť rozdiel v ponímaní bezpečnosti tradicionalistickou školou a novým prúdom, ktorý predstavuje Kodanská škola. Až po definovaní bezpečnosti Kodanskou školou môžem prejsť k vysvetleniu konceptu sekuritizácie. Teoretická časť práce stavia primárne na konceptoch rozpracovaných v knihe *Security: a New Framework for Analysis* napísanú autormi Barry Buzanom, Ole Waeverom, and Jaap de Wildeom. Ďalej to je *On Security* od autora Ronnie D. Lipschutza a nakoniec *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve* od Thierry Balzacqa. Vďaka týmto knihám sa mi podarilo aplikovať teóriu sekuritizácie do mojej práce. Skôr ako predstavím koncept sekuritizácie bude potrebné povedať, ako sa pojem bezpečnosti vyvíjal. Ako som spomenul na začiatku, tradicionalistická škola sa snažila obmedziť agendu bezpečnosti iba na politicko-vojenský sektor. Medzi najznámejších predstaviteľov tradicionalistickej školy patria: Stephen M. Walt, Colin S. Gray and Richard Ned Lebow. „*Tradicionalisti majú pri identifikácii bezpečnostných tém jednoduchú úlohu, pretože bezpečnosť stotožňujú s vojenskou oblasťou a ozbrojenými silami*“ (Buzan, Barry, Waever, Ole & De Wilde, Jaap, 1998, s.1). Prečo potom došlo k rozšíreniu aj na ekonomický, sociálny a environmentálny sektor? Sektorový prístup sa rozširoval v posledných desaťročiach Studenej vojny, kde do politicko-vojenskej agendy vstupovali nevojenské témy. Práve to bol hlavný impulz v bezpečnostných štúdiách vytvoriť nový prúd, ktorý by presadzoval myšlienku, že bezpečnostné témy môžu byť aj nevojenského charakteru. Okrem rozšírenia

pojmu bezpečnosti na nové sektory sa nový prúd snažil rozšíriť aj oblasť pôsobnosti v rámci regiónu. Z jasného štátocentrického smerovania tradicionalistov sa nový prúd rozhodol rozšíriť pôsobnosť aj na jednotlivcov, či medzinárodný systém. Tento graf ukazuje rozšírenie konceptu bezpečnosti Kodanskou školou.



Vertikálna rovina reprezentuje referenčné objekty. Tu môžeme jasne vidieť, ako sa z štátocentrického pohľadu tradicionalistov rozšírila pôsobnosť bezpečnosti aj na iné objekty. Úplne hore máme medzinárodný systém, ďalej regionálny systém, štát, vnútroštátne skupiny a nakoniec jednotlivca. Horizontálna rovina reprezentuje štruktúru sektorov. Z politicko-vojenského sektora sa rozšírila pôsobnosť aj na sociálny, ekonomický a environmentálny sektor. Tento graf ukazuje hlavný rozdiel medzi tradicionalistickou a novou školou.

Primárnou knihou Kodanskej školy je *Bezpečnosť: Nový Rámec pre Analýzu* napísaná autormi Barry Buzan, Ole Waever a Jaap de Wilde (1998). Hlavná teória knihy sa zameriava na tri koncepty. Prvý koncept predstavuje sektory, druhý regionálne bezpečnostné komplexy a tretí sekuritizáciu. Ja sa zameriam na koncept sekuritizácie, ktorý bude v tejto práci kľúčový.

## 2.3 Koncept sekuritizácie

Autori tvrdia, že sekuritizácia je určitým druhom politiky (Buzan, Barry, Waever, Ole & De Wilde, Jaap, 1998, s.26). Dôležité je, aby sa odlíšil proces sekuritizácie od obyčajného politického diania. „Hrozby sa môžu vyskytovať v najrôznejších vojenských a nevojenských oblastiach, ak ich však chceme zaradiť do kategórie bezpečnostných problémov, musia spĺňať

*prísne stanovené kritériá, ktoré by ich odlišili od bežného politického diania“* (Buzan, Barry, Waever, Ole & De Wilde, Jaap, 1998, s.5). Jedným z kritérií je, aby aktér sekuritizácie vyhodnotil udalosť ako existenčnú hrozbu pre referenčný objekt, čím získava legitimitu na použitie takých prostriedkov, ktoré by sa vymykali bežným pravidlám. Definícia sekuritizácie hovorí, že „*sekuritizácia je radikálna forma politizácie*“ (Buzan, Barry, Waever, Ole & De Wilde, Jaap, 1998, s.26). Každá verejná téma sa môže nachádzať v spektre od nepolitizovanej, cez politizovanú až po sekuritizáciu. Ak sa verejná téma nachádza v rovine nepolitizovanej, tak to znamená, že štát o ňu nemá záujem a nestáva sa z nej predmet verejnej diskusie a rozhodovania. Politizácia verejnej témy znamená, že téma sa stáva súčasťou verejnej politiky. Pri sekuritizácii je téma prezentovaná ako existenčná hrozba, ktorá si žiada mimoriadne opatrenia a ospravedlňuje konania, ktoré vybočujú zo štandardného politického diania (Buzan, Barry, Waever, Ole & De Wilde, Jaap, 1998, s.26).

Na to aby sme lepšie pochopili princíp sekuritizácie, predstavím proces z ktorého bude jasné, ako sa téma dostane do roviny sekuritizácie. Kodanská škola chápe bezpečnosť ako rečový akt. Pomocou skúmania rečového aktu sa dopracujeme k samotnému priebehu sekuritizácie, podmienok sekuritizácie a dopadov sekuritizácie. Bezpečnosť podľa Kodanskej školy predstavuje autoreferenčný druh jednania, pretože práve vďaka tomuto jednaniu sa z témy stáva bezpečnostný problém. Nie preto, že existenčná hrozba skutočne existuje, ale že je tak prezentovaná (Buzan, Barry, Waever, Ole & De Wilde, Jaap, 1998, s.27).

Keďže je rečový akt považovaný za kľúčový pojem Kodanskej školy, je potrebné sa na jeho význam bližšie pozrieť. Kodanská škola využíva jazykové teórie, respektíve filozofie jazyka na vymedzenie bezpečnosti. Bezpečnosť stotožňujú s rečovým aktom. Ako metódu analýzy rečového aktu používajú teóriu Johna L. Austina. Tento autor vypracoval metódu analýzy rečového aktu založenú na princípoch Ludwiga Wittgensteina a jeho „jazykových hier“ a Jürgena Habermasa a jeho komunikatívnom jednaní. Podľa Austina citovanom z diela Š. Weissovej (2004) nie je rečový akt len lingvistickým útvarom. Je to sociálny produkt, ktorý závisí od spoločenského postavenia hlavného aktéra, ktorý vytvára rečový akt. Takýto rečový akt má performatívny charakter, ktorý nie je iba popisom skutočnosti, ale pokusom o vytvorenie určitej skutočnosti. Vďaka takémuto rečovému aktu môžeme skúmať priebeh sekuritizácie, sekuritizované témy, podmienky, v ktorých sekuritizácia prebieha a dopady sekuritizácie. Kodanská škola tak definuje bezpečnosť ako „*rečový akt, ktorý nie je iba popisom určitej reality, ale pokusom o vytvorenie reality*“ (Waever dle Buzan, 1991 b, s. 17).

Sekuritizácia sa začína aktérom sekuritizácie, ktorý vyhodnotí situáciu ako existenčnú hrozbu pre referenčný objekt. Aktér vykonávajúci sekuritizáciu používa bezpečnostný rečový akt. Existenčnej hrozbe musí byť venovaná absolútna priorita, všetky ostatné problémy sú menej dôležité. Aktér sekuritizácie si vyhradzuje použiť mimoriadne prostriedky, ktoré sa vymykajú bežnému politickému daniu. Dôležité je, aby existenčná hrozba bola dostatočne relevantná na to, aby mala výrazné politické dopady. Na to, aby bol akt sekuritizácie úspešný je potrebné, aby verejnosť prijala existenčnú hrozbu za oprávnenú. Prezentovanie existenčnej hrozby referenčnému objektu ešte z neho sekuritizáciu nerobí. Tento čin nazývame sekuritizačným krokom. Až keď verejnosť akceptuje existenčnú hrozbu, môžeme hovoriť o úspešnom akte sekuritizácie.

Akt sekuritizácie sa skladá zo štyroch hlavných komponentoch. Ich vysvetlenie nám pomôže lepšie pochopiť sekuritizáciu. Prvým hlavným komponentom je aktér sekuritizácie, ktorý vytvára sekuritizačný pohyb, alebo krok. Prezentuje nejakú tému ako existenčnú hrozbu s absolútnou prioritou. Označiť nejakú tému ako existenčnú hrozbu mu umožňuje použiť výnimočné prostriedky, ktoré sa môžu vymykať bežnému politickému daniu. Druhým komponentom sekuritizácie je referenčný objekt, ktorý je ohrozený. Aktér sekuritizácie musí využiť všetky prostriedky na jeho ochranu. Tretím komponentom je rečový akt, ktorý je prezentovaný aktérom sekuritizácie. Cez rečový akt aktér sekuritizácie prezentuje existenčnú hrozbu verejnosti. Rečový akt musí zahŕňať tri zložky. Existenčnú hrozbu, zlomový bod a možnú cestu k zvládnutiu hrozby. Posledným komponentom sekuritizácie je verejnosť, ktorá je cieľom sekuritizácie. Verejnosť musí byť presvedčená o možných hrozbách pre referenčný objekt. Verejnosť musí akceptovať tému ako existenčnú hrozbu. Kodanská škola sa otázke energetickej bezpečnosti venovala len okrajovo. Myslím si však, že nie je dôvod, aby sa teória na tento problém nedala aplikovať.

V tejto práci bude mojím cieľom poukázať na politický proces v čase plynovej krízy. V praktickej časti práce budem skúmať rečový akt, v ktorom sa hlavný aktér sekuritizácie (politická autorita) snaží načrtnúť existujúcu hrozbu (dodávky ruského plynu), ktorá má bezpečnostné dôsledky na referenčný objekt (firmy). Rečový akt politickej autority bude nasmerovaný na verejnosť (obyvatelia), ktorá túto existenčnú hrozbu musí prijať ako oprávnenú.



## KAPITOLA 3: Praktická časť

Praktická časť tejto práce slúži na aplikáciu konceptu sekuritizácie na energetickú bezpečnosť Slovenska, konkrétne na ruské dodávky plynu. Pozostávať bude z troch častí, ktoré na seba chronologicky nadväzujú. Prvá časť sa bude venovať histórii dodávok ruského plynu, druhá časť bude samotná analýza plynovej krízy a nakoniec v tretej časti sa pozriem, aké boli politické dôsledky plynovej krízy.

V úvodnej časti skúmam genézu dodávok ruského plynu, zodpoviem, nakoľko je Slovensko skutočne závislé od ruského plynu a bližšie predstavím konflikt medzi Ruskom a Ukrajinou, ktorý sa považuje za pôvod plynovej krízy. Táto časť slúži hlavne na pochopenie súvislosti vzniku plynovej krízy.

### ***3.1 História dodávok ruského plynu***

História dodávok ruského plynu má dlhú tradíciu. Začiatok dodávok plynu na Slovensko z Ruskej federácie cez územie Ukrajiny magistральným plynovodom sa datujú od roku 1972. Tento magistralný plynovod znamenal pre Slovensko kľúčovú prepravnú trať a hlavný zdroj plynu. Okrem tohto plynovodu prúdi do Európy plyn aj cez iné plynovody. Jedným z nich je plynovod Jamal, ktorý distribuuje plyn z Ruska cez Bielorusko, Poľsko až do Nemecka. Ďalším plynovodom, ktorý sa postavil po bilaterálnej dohode medzi Ruskom a Nemeckom je plynovod Nord Stream, ktorý prechádza po dne Baltského mora. Tretím plynovodom je spomínané Bratstvo, ktorý prechádza z Ruska cez Ukrajinu a Slovensko do zvyšku Európy.



Zdroj: Economist.com, existujúce a plánované plynovody

Počas celej histórie dodávok plynu na Slovensku nebol problém s jeho prepravou. Prvá hrozba prišla v roku 2006, kedy Slovensko zasiahli prvé výpadky dodávok plynu. Plynové krízy z rokov 2006 a 2009 vznikli kvôli konfliktu medzi Ruskom a Ukrajinou. Dôležité je spomenúť fakt, že „*história využívania energetického faktora ako nástroja zahraničnej politiky Kremľa siaha do začiatku 90. rokov 20. storočia*“ (Ševce, 2006, s.1). Táto stratégia Kremľa voči bývalým štátom ZSSR nepriamo znamenala pre Slovensko ohrozenie jeho energetickej bezpečnosti.

### 3.1.1 Skutočná miera závislosti Slovenska od ruského plynu

Pri posudzovaní skutočnej miery závislosti Slovenska od ruského plynu vychádzam zo strategických dokumentov Slovenska. V dokumente *Energetická politika* (2006) sa hovorí o 97-98% dovoze zemného plynu z Ruskej federácie. Domáca ťažba predstavuje skoro 3% z celkového dopytu. Predpokladaný vývoj spotreby plynu poukazuje, že spotreba sa bude zvyšovať.

*Predpoklad spotreby zemného plynu v SR s cieľovým rokom 2008 s výhľadom do roku 2030:*

| Spotreba [mld. m <sup>3</sup> ] | 2008 | 2010 | 2020 | 2030 |
|---------------------------------|------|------|------|------|
| Celková spotreba                | 6,2  | 6,5  | 7,1  | 7,4  |

Zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR

V budúcnosti bude dôležité zamerať sa aj na iné prepravné trasy a zdroje plynu, ako len z Ruskej federácie. Táto myšlienka je obsiahnutá v dokumente *Stratégia energetickej bezpečnosti SR* (2008). Konkrétne sa v ňom hovorí o znížení jednostrannej dovoznej závislosti zemného plynu od Ruskej federácie. Energetická politika Slovenska sa zameriava na bezpečnosť a spoľahlivosť dodávok plynu v požadovanom množstve a kvalite. Zvýšenie bezpečnosti dodávok plynu súvisí s podzemnými zásobníkmi a prepojením jednotlivých sietí v rámci susedných štátov. Konkrétne opatrenia smerujú k zabezpečeniu dodávok plynu aj z iných zdrojov, alebo inými dopravnými cestami. Dôležitým kritériom diverzifikácie zdrojov a dopravných trás je cena. Jediným kritériom z obdobia pred plynovej krízy, prečo by Slovensko malo hľadať aj iné zdroje, alebo prepravné trasy, ako je tá z Ruskej federácie, je nižšia cena. Toto kritérium bolo hlavnou príčinou, prečo sa otázke diverzifikácie plynových trás a zdrojov nevenovala pozornosť. V roku 2008 sa vtedajší premiér Róbert Fico stretol s premiérom Nórska, kde preberali závislosť Slovenska od ruského plynu a možnú spoluprácu v otázke energetiky. Rokovanie však skončilo so záverom, že dovoz skvapalneného plynu (tzv. LNG) z Nórska, by bolo drahé. Tento príklad zdôrazňuje, že hlavným kritériom pre dodávky a prepravu plynu bola cena. Počas plynovej krízy sa vyjadrili obidvaja vtedajší predsedovia Vlády SR Mikuláš Dzurinda a Vladimír Mečiar, že diverzifikácií plynových dodávok nevenovali dostatočnú pozornosť (Duleba, 2009, s.6). Dovtedy všetky vlády považovali za určujúci faktor pre dodávku plynu, jeho nízku cenu. Po plynovej kríze sa ukázalo, že „cena plynu už nikdy nebude jediným kritériom pre hodnotenie budúcich dodávok plynu do Slovenska“ povedal minister hospodárstva (Jahnátek, 2009). Plynová kríza mala za následok prehodnotenie hlavných kritérií, čo sa týka dodávok plynu. Slovensko nie je jedinou krajinou, kde došlo k prehodnoteniu energetickej otázky. Niečo podobné sa stalo aj v Nemecku v priebehu minulého roka, kedy sa krajina po katastrofe vo Fukušime preorientovala z nukleárnej energie na iné energetické zdroje. Ešte dodám, že Nemecko má ambiciózne ciele ústupu od jadrovej energie do roku 2022.

### **3.1.2 Začínajúci spor medzi Ruskom a Ukrajinou**

Napäté vzťahy medzi Ruskom a Ukrajinou vyvrcholili plynovou krízou v roku 2009, ktorá mala za následok úplné prerušenie dodávok ruského plynu na Slovensko. „*Slovensko sa stalo rukojemníkom plynového sporu medzi Ruskom a Ukrajinou*“ (Duleba, 2009, s.6). Dôležité bude preto skúmať, ako sa tento konflikt vyvíjal. Ako už bolo povedané, Rusko využíva energetický faktor ako nástroj zahraničnej politiky, hovorí Ševce (2006, s.1). V ruskom dokumente *Stratégia rozvoja energetickej politiky Ruskej federácie do roku 2020*

citovanom v knihe Lucasa (2008) *Nová studená vojna* sa hovorí o umiestnení energetickej politiky do stredu ruskej diplomacie. Ako k tomu došlo, že Rusko môže využívať svoje „monopolné“ postavenie, na presadzovanie svojich záujmov? Na zodpovedanie tejto otázky nám pomôže známa maďarská politologička Anita Orbánová, ktorá vo svojej knihe *Moc, energia a nový ruský imperializmus* hovorí okrem iného, čo bolo základom toho, že Rusko v súčasnosti presadzuje svoje záujmy cez energetiku. Orbánová hovorí, že „na konci 70. rokov vypracovala Moskva plán vybudovania šiestich hlavných plynovodov spájajúcich Urengoj, druhé najväčšie ložisko zemného plynu na svete, s Európou (...) Pre Západoeurópanov predstavovala dodávka energie ekonomický problém. Pre Reaganovu vládu to bola otázka bezpečnosti, preto nechcela Moskve pomáhať s hospodárskou zbraňou, ktorá by mohla byť použitá proti západnej aliancii“ (2010). Hlavné obavy sa naplnili v 90. rokoch, kedy Kreml začal využívať energetický faktor ako nástroj ruskej diplomacie. Umiestnením energetickej politiky do stredu ruskej diplomacie si Rusko chcelo zvýšiť svoju geopolitickú silu. Edward Lucas (2008) vo svojej knihe *Nová Studená Vojna* hovorí o štyroch možnostiach, ako to presadiť. Prvým spôsobom je zabránenie európskym krajinám diverzifikovať svoje energetické zdroje, hlavne plyn. Druhý spôsob je posilnenie kontroly medzinárodného trhu s plynom. Tretím spôsobom je získanie distribučných a skladovacích kapacít v západných krajinách. Posledným spôsobom je použiť tento majetok k politickému tlaku (Lucas, 2008, s. 198). Na konkrétnych príkladoch z histórie sa dá dokázať, ako využívalo Rusko svoje postavenie v energetike k politickému tlaku. Už v 90. rokoch Rusko zastavilo dodávky do Pobaltských krajín, pre ich snahu o vytvorenie samostatných štátov. Bol to jasný signál, že Rusko má ambície si udržať vplyv v tejto oblasti. Neskôr sa situácia zopakovala, keď Pobaltské štáty žiadali odchod ruských vojenských jednotiek. Problém bol v tom, že Rusko svojim bývalým sovietskym republikám predávalo plyn za „sovietske“ a nie svetové ceny. Túto situáciu Kreml využil a niekoľko krát v 90. rokoch použil hrozbu prechodu na trhové ceny, aby mohol využiť svoje hospodárske, alebo geopolitické záujmy. V roku 1993 sa problém s ruskými dodávkami zopakoval na Ukrajine. Ukrajina podpísala dohodu s Ruskom o zachovaní „sovietskych“ cien za cenu odovzdania jadrového arzenálu, ktorý sa ocitol na území Ukrajiny po rozpade ZZSR a dislokáciou čiernomorskej flotily Ruska v Sevastopoli na Kryme na obdobie 20 rokov, spomína Duleba (2009). Ukrajina sa snažila o zachovanie nízkych cien plynu. Bielorusko a Ukrajina sú pre Rusko dôležité krajiny z pohľadu tranzitu ruského plynu do Európy. V dokumente *Stratégia rozvoja energetickej politiky Ruskej federácie do roku 2020*, ktorá bola prijatá v 2003, sa hovorí o snahe k prístupu k tranzitným sieťam kľúčových krajín pre dodávky ropy a zemného plynu z Ruska na svetové trhy. To bol

jeden z hlavných cieľov energetickej stratégie Ruska. Rusko by mohlo vďaka tomuto prístupu k tranzitným spoločnostiam presadzovať politický nátlak. Duleba (2009) hovorí, že v roku 2003 Rusko prišlo s návrhom pre Bielorusko a Ukrajinu, že staré „sovietske“ ceny sa môžu zachovať len v prípade, že tieto štáty umožnia vstup Gazpromu do spoločností prevádzkujúcich tranzitné plynovody. Bielorusko s Ukrajinou s touto podmienkou nesúhlasili. Rusko tak využilo zastavenie dodávok plynu, aby prinútilo Bielorusko súhlasiť s návrhom Kremľa. Rusko pozastavilo dodávky plynu cez plynovod Jamal, ktorým prepravuje plyn cez Bielorusko a Poľsko do Nemecka. Bieloruský prezident Lukašenko nakoniec súhlasil so vstupom Gazpromu do tranzitnej spoločnosti Beltransgas, ktorá prevádzkuje tranzit plynu na území Bieloruska. Po vydarenom nátlaku Kremľa na Bielorusko sa Ukrajinský prezident Leonid Kučma rozhodol, že Gazprom spolu s Ukrajinskou prepravnou spoločnosťou Naftogaz vytvorí spoločnú prepravnú spoločnosť. Na prelome rokov 2004 a 2005 sa na Ukrajine uskutočnila Oranžová revolúcia, ktorá zmarila plány na vytvorenie spoločnej prepravnej spoločnosti. V roku 2005 štátny Gazprom avizoval, že v roku 2006 zvýši cenu plynu bývalým republikám Sovietskeho zväzu, okrem „poslušného“ Bieloruska, ktoré pristúpilo na podmienky Kremľa. Ukrajine Gazprom spomedzi všetkých bývalých krajín Sovietskeho zväzu stanovil najvyššiu cenu plynu. Rusko argumentovalo predovšetkým tým, že Ukrajina nedodrжала zmluvu z roku 2004, v ktorej sa hovorilo o vytvorení spoločného podniku na prepravu plynu cez územie Ukrajiny. Taktiež sa hovorí o tom, že Rusko potrestalo Ukrajinu za oranžovú revolúciu plynovou krízou. Ukrajinský poslanec Borys Tarasiuk (2009) v rozhovore pre denník Pravda na túto tému povedal, že *„Rusko nás má v zuboch, lebo oranžovou revolúciou sme si osvojili demokratické hodnoty...“* Aká bola skutočná príčina vysokých cien plynu pre Ukrajinu sa môžeme len dohadovať. Situácia sa stupňovala až natoľko, že Ukrajina pohrozila, že ak Gazprom zvýši v roku 2006 cenu plynu, tak zvýši tranzitné poplatky pre prepravu ruského plynu cez územie Ukrajiny. V tom istom roku Ukrajina schválila zákon, v ktorom zakazuje privatizáciu tranzitného plynovodu na území Ukrajiny. Znamenalo to, že snaha Ruska o vytvorenie spoločného prepravného podniku zlyhala. Gazprom sa po týchto udalostiach rozhodol využiť rovnaké donucovacie prostriedky, ako použil proti Bielorusku a tak zastavil dodávky plynu. Zastavením dodávok plynu chcelo Rusko donútiť Ukrajinu, aby akceptovala nové ceny plynu stanovené Gazpromom. Ukrajina si počas zastavení dodávok odoberala plyn určený na export do Európy. Znamenalo to, že o čo viac plynu si Ukrajina odoberala pre svoje vlastné potreby, o to menej sa exportovalo do Európy. Spor medzi Ruskom a Ukrajinou z roku 2006 tak znamenal narušenie záujmov Slovenska, keďže obmedzenia spojené s dodávkami plynu sa dotkli aj Slovenska. Spor medzi

Ruskom a Ukrajinou je o strategickom vplyve Ruska. Rusko si vďaka svojej zahraničnej politike, ktorej stredom je energetická politika, snaží presadzovať vplyv na Ukrajinu. Uzatvorili sa medzi nimi „*dve desiatky zmlúv, ktoré upravujú vzťah medzi exportérom a importérom, uzavreté na rôznych úrovniach, a krajiny sa odvolávajú práve na tie, ktoré im v danom momente najviac vyhovujú*“ (Ševce, 2006, s.3). Na začiatku roka 2006 bola podpísaná zmluva medzi spoločnosťami Gazprom, Naftogaz, RosUkrEnergo o dodávkach pre Ukrajinu a tranzite ruského plynu cez jej územie. Táto zmluva bola základom pre ďalšiu plynovú krízu, ktorá sa odohrala v roku 2009. Plynová kríza z roku 2006 znamenala ohrozenie energetickej bezpečnosti Slovenska a spochybnenie Ruska ako spoľahlivého dodávateľa plynu a Ukrajiny ako spoľahlivého prepravcu. Témam prečo vznikla ďalšia plynová kríza v roku 2009 a či sa jej nedalo predísť sa budem venovať v ďalšej kapitole.

### **3.2 Analýza plynovej krízy**

Druhá časť sa zaoberá analýzou plynovej krízy z roku 2009. Závislosť Slovenska od ruského plynu bola vnímaná hlavnými aktérmi sekuritizácie ako bezpečnostný problém. Plynová kríza narušila plynulé dodávky ruského plynu, čo malo za následok narušenie energetickej bezpečnosti Slovenska. Téma energetickej bezpečnosti bola počas plynovej krízy sekuritizovaná. Hlavná časť sa venuje priebehu plynovej krízy a kritériám, ktoré musí téma energetickej bezpečnosti spĺňať, aby sme ju mohli považovať za sekuritizovanú. Ako teoretický základ pre skúmanie bezpečnostného aspektu dodávok ruského plynu mi slúži Kodanská škola, konkrétne jej koncept sekuritizácie. Práve vďaka tomuto konceptu sa dôraz prenesie z ekonomického aspektu na politický diskurz existujúcej hrozby. Kodanská škola chápe bezpečnosť ako rečový akt. Pomocou skúmania rečového aktu sa dopracujeme k samotnému priebehu sekuritizácie, podmienok sekuritizácie a dopadov sekuritizácie. Mojou snahou je skúmať rečový akt, ktorý musí byť natoľko relevantný, aby verejnosť pod jeho vplyvom tolerovala porušenie pravidiel, ktoré sú za bežných okolností neprípustné.

V dokumente *Energetická politika SR* (2006) sa hovorí, že základným cieľom energetickej politiky členských krajín Európskej Únie, by malo byť „*zabezpečenie bezpečných a plynulých dodávok energie pri vyváženej štruktúre jej jednotlivých zložiek tak, aby v prípade výpadku jedného energetického zdroja mohol byť tento výpadok nahradený iným zdrojom.*“ Po vypuknutí plynovej krízy môžeme konštatovať, že vláda v energetickej politike zlyhala. Nespravila dostatočné opatrenia nato, aby minimalizovala dôsledky, ktoré by bol prípadný výpadok jedného zdroja energie zapríčinil. Práve začiatkom januára v roku 2009 došlo k úplnému odstaveniu jedného zo zdrojov energie, konkrétne išlo o dodávky plynu.

### 3.2.1 Pokračovanie sporu medzi Ruskom a Ukrajinou

Pokračovanie sporu medzi Ruskom a Ukrajinou bolo hlavnou príčinou plynovej krízy z roku 2009. Gazprom zastavil dodávky plynu pre Ukrajinu pre ich vyše dvoj miliardové dolárové nedoplatky a neochotu prijať navýšenie ceny plynu pre nastávajúce obdobie. Tento spor nie je len o cene a tranzite plynu. Premiér Fico sa po návrate z rokovania, počas snahy o obnovu dodávok plynu vyjadril, že *“spor má politickú podstatu a zdá sa, že Európska únia nie je dnes schopná ho okamžite riešiť. Zlé je to, že nie sú ho schopné dnes riešiť okamžite ani zainteresované štáty, teda Ukrajina a Ruská federácia”* (2009). História tohto sporu siaha do 90. rokov, kedy Rusko chcelo stanoviť pre bývalé krajiny Sovietskeho zväzu trhové ceny. *„Rusko v priebehu 90. rokov použilo hrozbu prechodu na „trhové ceny“ vo vzťahoch s bývalými sovietskymi republikami vždy, ak potrebovalo presadiť svoje hospodárske alebo i geopolitické záujmy“* (Duleba, 2009). Ruské dodávky plynu sa pre Ukrajinu, ale aj pre časť Európy, postupne začiatkom Januára dostali až na nulu. Prvého Januára zastavilo Rusko dodávky plynu pre Ukrajinu v plnom rozsahu. Dodávky pre Európu ostali neporušené. Druhého Januára Rusko obvinilo Ukrajinu, že si odčerpáva plyn určený pre Európu. Rusko informovalo, že zníži dodávky plynu pre Európu o objem, ktorý si odčerpávala Ukrajina. Siedmeho Januára cez územie Ukrajiny prestal prúdiť plyn. Znamenalo to odstavenie dodávok plynu nie len pre Ukrajinu, ale aj pre zvyšok Európy. Na Slovensku sa vyhlásil stav núdze, ktorý sa podľa zákona o energetike najviac dotkne odberateľov, ktorí prevádzkujú výrobu alebo poskytujú služby náročné na spotrebu energie. Domácnosti sa podľa nariadenia o obmedzení a prerušení dodávok plynu pri núdzovom stave nachádzajú na štvrtom mieste, čo pre nich neznamena obmedzenia v dodávok. Plyn sa začal po prerušení dodávok čerpať aj zo zásobníkov, ktoré majú dodávať plyn hlavne pre domácnosti, školy a nemocnice. Denný dopyt po plyne predstavuje 30 miliónov kubických metrov, no zásobníky dokážu čerpať len okolo 23 miliónov kubických metrov. Deficit v dodávkach plynu má vykryť zastavenie plynu pre spomínané firmy, ktoré využívajú plyn na výrobu. Zastavenie dodávok plynu sa dotklo zhruba tisícky firiem, ktoré sa museli podriaďovať regulačnému stupňu osem, čo znamená, že môžu čerpať len toľko plynu, aby sa im nepoškodili stroje. Vtedajší minister hospodárstva Ľubomír Jahnátek avizoval, že pre firmy *„zabezpečia len technologickú a nie produkčnú prevádzku“* (2009). Viaceré firmy uvažovali o presunutí výroby do susedných štátov, ktoré neboli zasiahnuté plynovou krízou v takej miere ako Slovensko (Duleba, 2009). Plynová kríza mala pre Slovenskú ekonomiku katastrofálne následky. Premiér Fico hovoril o dennej strate okolo 100 miliónov EUR (Fico, 2009). Podľa vyjadrenia manažéra spoločnosti Whirlpool Slovakia Pavla Cedza stačilo ešte pár dní a firma na výrobu pračiek by bola nútená presunúť

svoju výrobu do susedného Poľska (Duleba, 2009). Podobne uvažovali aj ostatné firmy na Slovensku, ktorých sa obmedzenia v dodávkach plynu dotkli najviac. Regulačný stupeň osem sa nedotkol len firiem, ale aj generátorov, ktoré zabezpečovali podporné služby pre elektrickú prenosovú sústavu a fungujú na báze plynu. Slovensku sa tak naskytol ďalší problém, kedy muselo zabezpečiť plyn pre generátory, ktoré by eventuálne bez dostatku plynu mohli spôsobiť tzv. blackout, teda výpadok elektriny.

### 3.2.2 Priebeh sekuritizácie

Proces sekuritizácie začína tým, že hlavný aktér prezentuje verejnosti tému, ktorú považuje za existenčnú hrozbu pre referenčný objekt. Verejnosť musí byť presvedčená o možných hrozbách pre referenčný objekt. Taktiež musí akceptovať udalosť ako existenčnú hrozbu, ktorá má výrazné politické dopady. Odlíšenie sekuritizácie od bežného politického diania zabezpečuje hlavný aktér sekuritizácie, ktorý vyhodnotí udalosť ako bezpečnostnú hrozbu pre referenčný objekt, čím získava legitimitu na použitie takých prostriedkov, ktoré by sa vymykali bežným politickým pravidlám.

Jeden z hlavných aktérov sekuritizácie je vláda SR, alebo premiér Róbert Fico, ktorý prezentuje zastavenie dodávok ruského plynu a tým narušenie energetickej bezpečnosti Slovenska ako existenčnú hrozbu pre firmy na Slovensku. Referenčný objekt, teda firmy na Slovensku sú ohrozené. Aktér sekuritizácie využíva všetky prostriedky na ich ochranu. Existenčnej hrozbe je venovaná absolútna priorita, čo znamená, že všetky ostatné problémy sú menej dôležité. „*Slovenská vláda vyvíja všetky možné diplomatické iniciatívy aj v rámci EÚ, pretože ide o otázku energetickej bezpečnosti...*“ (Fico, 2009). Proces sekuritizácie sa odlišuje od bežného politického diania tým, že aktér sekuritizácie je ochotný použiť výnimočné prostriedky, ktoré sa vymykajú bežnému politickému diani. Jedným z takýchto prostriedkov bolo eventuálne naštartovanie reaktoru v Jaslovských Bohuniciach, čo by znamenalo porušenie zmluvy s Európskou úniou a vážne diplomatické problémy s Rakúskom. „*Ak by Slovensko malo byť aj naďalej rukojemníkom medzi Ruskom a Ukrajinou aj v ďalších dňoch a bolo by potrebné prijímať neštandardné riešenia, tak si viem predstaviť opätovné naštartovanie Jaslovských Bohuníc*“ (Fico, 2009). Aby som tento príklad uviedol na pravú mieru, Slovensko sa v prístupových zmluvách do Európskej únie zaviazalo odstaviť dva bloky atómovej elektrárne v Jaslovských Bohuniciach. Slovensko odstavilo prvý blok V1 na konci roka 2006 a druhý koncom roka 2008 na základe prístupových zmlúv do Európskej únie.



Európska únia nám poskytla nemalé finančné prostriedky na odstavenie tohto jadrového bloku. Róbert Fico vo svojom tvrdení o neštandardných riešeniach pokračoval s tým, že „*ak jedným z riešení bude opätovné naštartovanie druhého bloku v Jaslovských Bohuniciach, beriem ako predseda vlády plnú zodpovednosť za všetky dôsledky, ktoré by takéto spustenie mohlo mať na úrovni EÚ*“ (2009). Znamená to teda, že hlavný aktér sekuritizácie, ktorým je v našom prípade premiér Róbert Fico, vyhodnotil zastavenie dodávok ruského plynu ako bezpečnostnú hrozbu pre firmy na Slovensku, ako aj domácnosti v prípade blackoutu, čím získava legitimitu na použitie takých prostriedkov, ktoré by sa vymykali bežným pravidlám. Ďalším hlavným aktérom je opozícia, ktorá akceptovala plynovú krízu ako hrozbu s absolútnou prioritou. Opozícia podporovala vládu v opätovnom štarte jadrovej elektrárne. Podľa opozície je porušenie prístupovej zmluvy s EÚ ospravedlniteľné. Miestne záujmy Slovenska tak prevládli nad dohodou s EÚ. Poslanec za KDS Palko (2009) sa vyjadril, že „*opätovné spustenie jadrovej elektrárne je mimoriadny krok v úplne mimoriadne inej situácii.*“ Predseda opozičnej strany SDKÚ-DS Mikuláš Dzurinda (2009) spomenul, že plynová kríza z roku 2009 presvedčila politikov, ale aj verejnosť, že hrozba zastavenia dodávok plynu je reálna. Taktiež hovoril o spoločenskej zhode medzi politickými lídrami, ktorá vytvára reálny predpoklad na investície do diverzifikácie zdrojov. Ďalším z opozičných politikov Pál Csáky (2009) z SMK hovoril, že diverzifikácia plynových zdrojov by Slovensko nemusela stáť ani euro, keby sa na financovaní použili eurofondy. Taktiež vyzýval k vytvoreniu „okrúhleho národného stola k energetickej bezpečnosti.“ Podľa Pavla Hrušovského (2009) jedného z opozičných poslancov za KDH nie je problém vytvoriť politickú zhodu medzi vládou a opozíciou v národnoštátnych záujmoch. Z týchto vyjadrení môžeme konštatovať, že v otázke sekuritizácie témy energetickej bezpečnosti bola zhoda medzi politickými aktérmi.

Na to, aby bol akt sekuritizácie úspešný, je potrebné, aby verejnosť prijala existenčnú hrozbu za oprávnenú. Prezentovanie existenčnej hrozby referenčnému objektu ešte z neho sekuritizáciu nerobí. Tento čin nazývame sekuritizačným krokom. Až keď verejnosť akceptuje existenčnú hrozbu, môžeme hovoriť o úspešnom akte sekuritizácie. Z faktov, ktoré mám, nemôžem presne určiť, či verejnosť prijala existenčnú hrozbu pre referenčný objekt za oprávnenú. Jediným faktom ostáva, že podľa prieskumu TNS (II-III 2009, N: 906) 93,9% respondentov zo segmentu domácností uviedli, že Januárovú plynovú krízu zaregistrovali. Obmedzenia v dodávkach plynu pre domácnosti počas plynovej krízy neboli zaznamenané. Znamená to, že domácnosti sa aj napriek tomu, že sa ich plynová kríza priamo nedotkla,

vedeli o hrozbe pre referenčný objekt. Verejnosť tak bola oboznámená z hrozbou pre firmy na Slovensku, otázne však ostáva či bola verejnosť aj skutočne presvedčená o následkoch pre firmy a či akceptovala túto hrozbu za oprávnenú.

### 3.2.3 Diplomatické kroky Vlády SR

Premiér Fico okrem použitia neštandardných krokov, opätovného spustenie bloku v Jaslovských Bohuniciach, využil aj rôzne diplomatické stretnutia, aby sa pokúsil o okamžité spustenie dodávok plynu na Slovensko. *„Zavolať som si ukrajinskú veľvyslankyňu a ruského veľvyslanca, aby som zopakoval znepokojenie nad porušovaním medzinárodných záväzkov oboch krajín“* (Fico, 2009). Okrem toho sa premiér Fico deviateho Januára telefonicky spojil s Ukrajinskou premiérkou Juliou Tymošenkovou a ruským premiérom Vladimírom Putinom, aby ich upozornil, že očakáva z ich strany dodržiavanie platnej zmluvy o dovoze ruského plynu. V ten istý deň sa SPP a.s. pokúša hľadať alternatívne zdroje zemného plynu, ktoré by vykryli deficit. Podarilo sa dohodnúť s Českou republikou, Nemeckom a Francúzskom, aby Slovensko mohlo čerpať zo zásobníkov, ktoré sa nachádzajú na našom území. Podľa tvrdenia ministra hospodárstva Jahnátka sa niektoré firmy nepodrobili regulácií. *„Stále nie sme na požadovanej úrovni šetrenia zo strany veľkoodberateľov“* (2009). Ministerstvo hospodárstva tak urobilo patričné opatrenia na kontrolu regulácie firiem z odberom väčším ako 60 tisíc kubických metrov ročne. Vláda SR na mimoriadnom rokovaní v Sobotu 10.1. 2009 schválila čiastočné spustenie jedného bloku v Jaslovských Bohuniciach. Vláda argumentuje tým, že ak nenaštartujú jadrový blok v Jaslovských Bohuniciach, hrozí nám blackout. Slovenský premiér na spustenie bloku reagoval, že si *„uvedomuje, že dochádza k porušeniu podmienok prístupovej zmluvy... Škody, ktoré napáchame na prístupovej zmluve sú podstatne menšie ako tie, ktoré by Slovensku hrozili keby sme to neurobili“* (Fico,2009). V priebehu týždňa sa odstránili všetky technické prekážky na opätovné spustenie druhého bloku, čaká sa už len na politické rozhodnutie. Európska komisia nie je zásadne proti spusteniu druhého bloku, len žiada podrobné vysvetlenie. Hovorca eurokomisára pre energetiku Ferran Tarradellas (2009) povedal, že *„slovenská vláda musí odôvodniť, prečo je spustenie Jaslovských Bohuníc jediným spôsobom, ako vyriešiť situáciu a objasniť, či neexistuje žiadna alternatíva.“*

Neschopnosť Ruska a Ukrajiny vyriešiť spor bol hlavný motív premiéra Fica k mimoriadnej pracovnej ceste na Ukrajinu a do Ruska 14. Januára. Slovenská delegácia prišla s dvoma návrhmi na dodávky ruského plynu. Prvým návrhom bola snaha o vytvorenie swapovej operácie medzi Ukrajinou, Ruskom a Slovenskom. Akútny nedostatok plynu na Slovensku sa mal vyriešiť dodaním 20 miliónov kubických metrov plynu z Ruska Ukrajine s tým, že

rovnaký objem nám Ukrajine dodá z jej zásobníkov na jej území. Ruská strana s týmto návrhom súhlasila, no Ukrajina nie. Argumentovala tým, že Ukrajina sama trpí nedostatkom plynu a jej tranzitná sieť nie je schopná prepraviť plyn z jej zásobníkov na Slovensko, lebo má nastavený opačný tok, tzn. smerom na východ krajiny. Ak Ukrajina nepristúpi na swapovú operáciu, tak Slovensko prehodnotí svoj postoj k ambíciám Ukrajiny integrovať sa do euroatlantických štruktúr, povedal Róbert Fico v diskusnej relácii. Druhý návrh hovoril o čerpaní plynu z plynovodu Jamal, ktorým Rusko prepravuje plyn hlavne do Nemecka a Francúzska. *“Plyn cez plynovod Jamal sa dá dostať až na česko-nemecké hranice. Sú určité rokovania s nemeckou spoločnosťou RWE, ktorá je vlastníkom plynovodnej siete v Českej republike, a existujú predbežné dohody, že táto sieť je schopná doručiť na Slovensko tento plyn,”* povedal Fico (2009). Druhá varianta hovorí o tom, že západní odberatelia sa vzdajú časti svojich dodávok plynu v prospech Slovenska. Všetko bude závisieť od miery solidarity Nemecka a Francúzska, či sú ochotní sa vzdať časti svojich dodávok plynu v prospech Slovenska.

17. Januára akcionári SPP a.s., nemecká spoločnosť E.ON Ruhrgas a francúzskou GDF Suez, ako aj spoločnosťou RWE Transgas, ktorá prevádzkuje tranzitné plynovody na území Českej republiky, poskytli dodávky plynu pre Slovensko cez reverzný tok pre slovenských veľkoodberateľov. Duleba (2009) spomína, že prvý krát v histórii prevádzky tranzitného plynovodu bol plyn na územie Slovenska dopravený zo západu tzn. z Českej republiky a nie z východu tzn. z Ukrajiny. Počas dlhých rokovaní cez víkend sa Ukrajina s Ruskom dohodli na podpísaní zmluvy o dovoze a tranzite plynu pre európskych odberateľov. Znamenalo to koniec plynovej krízy a opätovné naštartovanie dodávok plynu na Slovensko. Ako sa Rusko s Ukrajinou dopracovali ku konečnej zmluve a aká bola iniciatíva Bruselu, analyzujem v ďalšej časti.

### **3.2.4 Rokovania medzi Ruskom a Ukrajinou**

Spor medzi Ruskom a Ukrajinou ukázal, aké je Slovensko, ale aj Európska únia zraniteľná v otázke energetickej bezpečnosti. Brusel hneď po začatí plynovej krízy avizoval, že situácia po zastavení dodávok je neakceptovateľná. V ťažkej úlohe sa ocitla Česká republika, ktorá od prvého Januára predsedala Európskej únii. Ruská strana obvinila Ukrajinu, že si čerpá plyn, ktorý je určený pre Európu. Vo štvrtok 8. Januára sa ruský premiér Putin spolu s českým premiérom Topolánkom dohodli na monitorovaní dodávok plynu. Gazprom sľuboval, že ak na Ukrajinu prídu nezávislý pozorovatelia, tak opätovne spustí plyn. V tomto spore zohrávajú kľúčovú úlohu tri podniky, ktoré sa musia dohodnúť na novej zmluve. Prvým

je ruský plynárenský gigant Gazprom, ktorý je najväčší plynárenský koncern na svete. Druhým podnikom je ukrajinská národná spoločnosť Naftogaz, ktorá sa podriadiť ukrajinskej vláde a prezidentovi. Posledným podnikom je RosUkrEnergo (RUE), ktorý zabezpečuje dodávky plynu pre Ukrajinu. Tento podnik je zaujímavý tým, že má sídlo vo Švajčiarsku a polovicu vlastní Gazprom a druhú polovicu ukrajinskí podnikatelia. Práve tento podnik sa stal pre ukrajinskú premiérku problémom, lebo je podľa jej slov „hlavnou žabou na prameni.“ V analýze od Alexandra Dulebu sa píše, že *„ruský prezident Dimitri Medvedev a predseda vlády Vladimir Putin za vinníkov plynovej krízy v Januári 2009 označili politických lídrov Ukrajiny, ktorí údajne zastupujú záujmy politicko-hospodárskych klanov usilujúcich sa o kontrolu nad obchodom s plynom.“* Dôležité preto bude, či sa podarí podpísať novú zmluvu medzi Ruskom a Ukrajinou bez tohto prostredníka. Obnovenie rokovaní medzi Ukrajinou a Ruskom znamená pre Európsku úniu podstatnú vec, lebo od výsledku ich rokovania závisí energetická bezpečnosť únie, jej ekonomická a politická stabilita. Cez víkend dorazili nezávislí pozorovatelia, ktorí mali na území Ukrajiny monitorovať dodávky plynu. Rusi a Ukrajinci za asistencie českého premiéra Topolánka podpísali dohodu o preprave plynu cez územie Ukrajiny. Český premiér sa vyjadril, že *„ostane v regióne tak dlho, pokiaľ plyn opäť nepotečie“* (Topolánek, 2009). Analytik spoločnosti Rusenergy Michail Krutichyn avizoval, že *„zostávajú nevyriešené niektoré otázky, napríklad cena za tranzit cez územie Ukrajiny,“* ktoré môžu situáciu ešte skomplikovať a podpísaná dohoda o preprave plynu cez Ukrajinu ešte nemusí nič znamenať. Taktiež je dôležité spomenúť fakt, že aj keby Rusko spustilo ihneď dodávky plynu, trvalo by ešte ďalšie tri dni, kým sa plyn dostaví na Slovensko. Rusko už v priebehu niekoľkých dní sľubovalo, že obnoví dodávky plynu. Najnovšie požiadavky hovorili, o doručení kópie dohody o preprave plynu cez Ukrajinu a o skutočnom začatí monitorovania nezávislých predstaviteľov dodávok plynu. Presne týždeň po odstavení plynu na Slovensku, Gazprom spustil na chvíľu dodávky plynu. Situácia sa opäť opakovala a ruská strana upodozrievala Ukrajinu, že si opäť čerpá plyn určený pre Európanov, pre svoje vlastné potreby. Ukrajina argumentovala tým, že Gazprom pustil plyn do nesprávneho plynovodu, teda technicky nebolo možné plyn ďalej tranzitovať do Európy. 17. Januára Európska únia avizovala na summite krajín dovážajúcich ruský plyn, ktorý sa uskutočnil na podnet Putina v Moskve, že ak sa plyn neobjaví tento víkend v tranzitnom plynovode, tak prehodnotí vzťah k Moskve.

Plynová kríza v roku 2009 sa skončila podpísaním novej zmluvy medzi Ruskom a Ukrajinou. *„Je dosiahnutá dohoda, že v roku 2009 ukrajinskej strane bude poskytnutá 20-percentná*

*zľava na ruský zemný plyn pri podmienke zachovania zníženého tranzitného poplatku cez Ukrajinu na úrovni ceny z roku 2008,*“ povedal ruský premiér Putin po skončení rokovania. Čo všetko obsahovala nová zmluva a aké sú riziká ďalšej plynovej krízy? Podľa informácií z vedenia Naftohazu, uvedené v analýze Alexandra Dulebu, 19. a 20. Januára boli podpísané dve zmluvy. Prvá zmluva sa týka dodávok plynu z Ruska na Ukrajinu. Druhá zmluva zahŕňa tranzit ruského exportovaného plynu cez územie Ukrajiny. Dôležité je spomenúť, že Ukrajina pri podpise novej zmluvy ťahala za kratší koniec. Je otázne nakoľko mala vôbec premiérka Tymošenková mandát na podpísanie takejto dohody. Ukrajina mala podľa novej zmluvy nakupovať plyn za trhové ceny, čo znamená 470 USD za tisíc kubických metrov, mínus 20% zľava, ktorú jej poskytol Gazprom. Na porovnanie v roku 2008 Ukrajina nakupovala plyn za 179,5 USD za tisíc metrov kubických. Podľa novej zmluvy bude Ukrajina platiť za ruský plyn omnoho viac. Na druhej strane Rusko bude platiť za tranzit dva krát menšiu sumu, ako je európsky štandard. Taktiež treba spomenúť, že nová zmluva vylučuje sprostredkovateľov, ako bola firma RUE.

K vzniku podobných plynových kríz môže dojsť aj v budúcnosti. Duleba (2009) hovorí o dvoch hrozbách, ktoré by iniciovali vznik ďalších plynových kríz. Prvým rizikom je snaha Ruska o opätovné snahy o získanie kontroly nad tranzitnými plynovodmi a zásobníkmi na území Ukrajiny. Táto snaha, ako som už spomínal, vychádza zo *Stratégie rozvoja energetickej politiky Ruskej federácie do roku 2020* (2003), ktorá hovorí o snahe o kontrolu tranzitných plynovodov. Druhou hrozbou je záujem jednej alebo druhej strany zmeniť dohody z Januára 2009. Snaha zmeniť doterajšie dohody môže byť príčinou hospodárskej alebo finančnej situácie jednou zo strán, čiže Gazpromu a Naftohazu. Dôsledky plynovej krízy poukázali na slabú mieru energetickej bezpečnosti Slovenska. Politické dopady, ktoré sekuritizácia témy energetickej bezpečnosti spôsobila, sú natoľko relevantné, že si zaslúžia hlbšiu analýzu.

### **3.3 Politické dopady**

Tretia časť mojej práce sa venuje politickým dopadom plynovej krízy. Jedným z kritérií sekuritizácie je, aby existenčná hrozba bola natoľko relevantná, aby mala politické dopady. Táto časť bude slúžiť hlavne analýze týchto dopadov. Prvým z politických dopadov plynovej krízy je väčšia miera spolupráce krajín V4 v otázke energetickej bezpečnosti. Ďalším z politických dopadov je diverzifikácia plynových trás a zvýšenie objemu zásobární z plynom. Tretím dopadom sú legislatívne opatrenia, ktoré majú zabrániť ďalším plynovým krízam.

Posledným politickým dopadom je strata dôvery voči Rusku ako spoľahlivom dodávateľovi plynu a Ukrajine ako spoľahlivej tranzitnej krajiny.

### 3.3.1 Spolupráca krajín V4

O väčšej miere spolupráce v oblasti energetiky krajín Vyšehradskej štvorky (V4) sa hovorí už dlho. Až po plynovej kríze však došlo ku konkrétnym návrhom a projektom, ktoré by znamenali vyššiu mieru energetickej bezpečnosti v regióne strednej Európy. Mikuláš Dzurinda (2010) hovorí, že v EÚ dominuje tandem Nemecka a Francúzska. Úlohou V4 by tak bolo vytvoriť protiváhu proti tomuto tandemu, aby tak v Strednej Európe mohol vzniknúť vážny spoluhráč a partner tohto tradičného nemecko-francúzskeho tandemu. Spolupráca krajín V4 by umožnila ľahšie presadzovanie záujmov aj pre menšie a stredne veľké krajiny, ako sú účastníci V4. Dzurinda podotýka, že význam spolupráce týchto krajín by mal byť predovšetkým v kultúre, vzdelávaní, ale aj v energetike. Práve na summite v Bratislave v roku 2011, kedy Slovensko predsedalo V4, sa otázke energetickej spolupráce venovala pozornosť. Na tomto summite V4 za účasti šéfov vlád Nemecka, Rakúska a Ukrajiny sa účastníci zhodli, že krajiny Strednej Európy by si mali v budúcnosti zaistiť vyššiu spoločnú energetickú bezpečnosť, ktorej základom má byť „solidarita.“ Angela Merklová (2011) na tlačovej konferencii po skončení summitu povedala, že *"Otázka spoločnej energetickej politiky a prístupu k energiám... je predmetom solidarity v rámci Európskej únie."* Dobrým začiatkom bolo vytvorenie pracovnej skupiny z názvom „V4 Think Tank Platform,“ ktorá koordinuje spoluprácu krajín V4 v rôznych otázkach a doporučuje pre vlády možné riešenia. Skupina, ktorá koordinuje spoluprácu v otázke energetiky, volá po spolupráci v otázke prepojenia prepravných trás. Energetická politika krajín V4 by sa mala uberať dvoma smermi. V prvom rade ide o rozvoj spoločných pozícií v otázke energetiky s EÚ. A v druhom rade implementovať konkrétne projekty na regionálnej úrovni. Taktiež spomínajú koherentnú spoluprácu v otázkach, ktoré môžu znamenať negatívne sociálno-ekonomické dopady pre všetky krajiny V4. Tu sa hovorilo o možnej spolupráci krajín V4, zabrániť snahe Ruska s Nemeckom vytvoriť podmorský plynovod s názvom Severný prúd, ktorý by dovážal plyn priamo s Ruska do Nemecka. Mikuláš Dzurinda (2011) spomína, že tento projekt by Slovensku ekonomicky škodil. Hovorí, že *„ak by sme boli dostatočne koordinovaní a zjednotení, povedzme vo formáte V4, tak sa domnievam, že by sme vedeli aj veľmi účinne zabrániť tomuto projektu, alebo ponúknuť alternatívu...“* Snaha zabrániť prepojenie Ruska

s Nemeckom bola neúspešná, lebo na jeseň roku 2011 prebehla kolaudácia Severného prúdu a je len otázkou času, kedy sa dostaví prvý plyn do Nemecka.

Okrem spomínanej pracovnej skupiny v rámci V4 sa vytvorila skupina pre európske energetické prepojenie, ktorú tvoria okrem krajín V4 aj Bulharsko a Rumunsko pod vedením komisára pre energetiku Günthera Oettingera. Cieľom tejto skupiny je koordinácia a snaha o financovanie projektov prepojenia elektrizačnej sústavy, plynovej ale aj ropovodnej siete. *„Chcem oceniť, že dnes vznikla pracovná skupina na úrovni V4+, ktorá má spoločnými silami v rámci Európskej únie pomôcť a rozvinúť väčšiu nezávislosť, väčšiu slobodu, väčšiu energetickú diverzifikáciu,”* povedala premiérka Radičová (2011). V otázke prepojenia plynovej siete je pre Slovensko kľúčové prepojenie sever-juh. Slovensko v Januári 2011 podpísalo dohodu o severo-južnom plynovom prepojení s Maďarskom. Podľa ministra hospodárstva Juraja Miškova severo- južné prepojenie znamená pre Slovensko jeden z najvýznamnejších krokov v oblasti energetickej bezpečnosti. Miškov (2011) uviedol, že *„tento projekt prináša okrem prioritnej bezpečnosti aj efektívnejšiu diverzifikáciu trás a zdrojov a zlepšuje konkurencieschopnosť nášho energetického trhu.“*

Na koordináciu postojov v oblasti energetiky upozorňuje aj analýza energetických politík nových členských štátov Európskej únie vrátane Slovenska (tzv. EÚ 10) uskutočnenej spoločnosťou Ernst & Young, spomínaná v článku na portáli energia.sk. Medzi spoločné priority nových členských štátov v oblasti dodávok plynu patrí zníženie závislosti od ruského plynu a rozvoj cez hraničných plynovodných prepojení. *„Ak štáty EÚ10 nebudú pri realizácii investícií konať spoločne, koordinovane a s pomocou EÚ, môžu tak stratiť svoju konkurencieschopnosť oproti ekonomikám iných štátov, zostanú závislé od dodávok plynu a ropy z Ruska a v dôsledku toho nedobehnú úroveň vývoja krajín EÚ15“* (Jozef Severa, 2011). Je preto veľmi dôležité, aby krajiny V4 spolupracovali v oblasti energetiky a aby koordinovali spoločné projekty prepojenia plynovodov. Po plynovej kríze došlo k množstvu rokovaní medzi účastníkmi V4, kde sa rokovalo o väčšej miere energetickej bezpečnosti v regióne Strednej Európy. Výsledkom rokovania bolo niekoľko návrhov na prepojenie. Bližšie projekty diverzifikácie plynových trás budem skúmať v ďalšej časti.

### **3.3.2 Diverzifikácia plynových trás**

Kľúčovú otázku pri zemnom plyne zohráva bezpečnosť dodávok. Dokument Slovenskej Energetickej politiky (2006) hovorí, že na bezpečnosť dodávok vplyvajú dva

faktory. Prvým je prepojenosť jednotlivých plynových sietí a druhým je dostatočná kapacita podzemných zásobníkov s plynom. Práve plynová kríza spôsobila, že sa začali realizovať konkrétne projekty na diverzifikáciu plynových trás a zvyšovanie objemu v zásobníkoch s plynom, čo malo pozitívny vplyv na zvýšenie energetickej bezpečnosti. Slovenská plynárenská sústava je momentálne prepojená s Ukrajinou, Českou republikou a Rakúskom. V období pred plynovej krízy nám plyn mohol prúdiť len z východu a pokračoval ďalej na západ. Počas plynovej krízy sa uskutočnili rokovania, ktoré znamenali vytvorenie reverzného toku z Českej republiky a Rakúska. Pri slovensko-rakúskej hranici sa nachádza významný logisticko-obchodný uzol (hub) Baumgarten, ktorý je križovatkou rôznych plynovodných sietí a má byť konečnou stanicou plánovaného plynovodu Nabucco. V roku 2010 sa zrealizovala možnosť reverzného toku z Rakúska, práve zo spomínaného Baumgartenu, čo znamená väčšiu mieru energetickej bezpečnosti Slovenska. Projekt reverzného toku z Českej republiky bol súčasťou iniciatívy, ktorá začala vznikať už v Januári 2009. V súčasnosti tak môžeme prepraviť v spätnom režime z Českej republiky toľko plynu ako je najvyššia spotreba Slovenska v zimných mesiacoch. Kľúčovým energetickým projektom, na ktorom spolupracujú okrem krajín V4 aj Nemecko, Rakúsko, Bulharsko, Rumunsko a Slovinsko je severo-južné prepojenie. 23. Novembra 2011 hore uvedené krajiny spolu s Chorvátskom a Európskou komisiou podpísali memorandum o porozumení na severo-južné energetické prepojenie. Tento projekt má spájať LNG terminály v Chorvátsku a Poľsku a má prechádzať všetkými krajinami V4 a Chorvátskom. Vybudovanie tohto projektu by znamenal pre strednú Európu zníženie závislosti od ruského plynu.





Zdroj: MH SR, prepojenie LNG terminálov v Chorvátsku a Poľsku.

Do tejto schémy projektu spadajú aj prepojenia medzi Slovenskom a Poľskom a Slovenskom a Maďarskom. V poslednom období sa hovorí o konkrétnom prepojení prepravných sietí medzi Poľskom a Slovensko. Slovenský prevádzkovateľ prepravnej siete zemného plynu Eustream a poľský partner, firma Gaz- System, vyhlásili verejné obstarávanie na dodávateľa štúdie o možnej prepojenosti plynových sietí. *“Prepojenie bude súčasťou severojužného koridoru pre prepravu zemného plynu, ktorý má strategický význam nielen pre Slovensko a Poľsko,”* povedal predseda predstavenstva spoločnosti Eustream Andreas Rau (2011). Ďalej dodáva, že tento projekt diverzifikuje plynárenské trasy a významným spôsobom prispeje k energetickej bezpečnosti celej Európskej únie. V januári 2011 slovenská premiérka Ivetta Radičová spolu s maďarským premiérom Viktorom Orbanom podpísali dohodu o cezhraničnom plynárenskom prepojení. Projekt slovensko-maďarského plynárenského prepojenia je taktiež súčasťou koridoru Sever- Juh. Tento projekt získal podporu Európskej komisie, ktorá ho podporí sumou 30 miliónov EUR v rámci Európskeho energetického programu obnovy (EEPR). Bývalý predseda európskeho parlamentu Jerzy Buzek vyzýva, aby EÚ

poskytla väčšie finančné zdroje pre európske projekty plynovodov. Svojím názorom sa dostal do sporu s Nemeckom, ako najväčším prispievateľom do európskeho rozpočtu, ktoré presadzuje investície do plynovodov cez súkromný sektor. Otázkou ostáva, či je objem peňazí dostatočný na realizáciu plynovodných projektov.

Okrem diverzifikácie plynových trás sa v oveľa väčšej miere hovorí a realizujú sa projekty na zvýšenie objemu zásobární s plynom. V dokumente *Stratégia energetickej bezpečnosti SR* (2008) sa hovorí o uskladňovaní zemného plynu na území Slovenska. Konkrétne sa tam píše, že *„Slovenská republika disponuje podzemnými zásobníkmi zemného plynu, ktoré sú situované v juhozápadnej časti krajiny a zohrávajú významnú úlohu pri vyrovňovaní sezónneho dopytu a odberov v čase špičky pre Slovenskú republiku a ďalšie európske krajiny.“* Z obdobia pred plynovej krízy Slovensko disponovalo v zásobníkoch 2,6 mld. m<sup>3</sup> plynu, pričom pre slovenský plynárenský trh je využívaná kapacita v objeme 1,3 mld. m<sup>3</sup>. Prevádzkovateľmi týchto zásobníkov sú spoločnosti NAFTA a. s. a POZAGAS a. s. Jedným z projektov na zvýšenie objemu bol projekt Gajary- Baden, ktorý zvýšil svoju kapacitu o pol miliardy metrov kubických. Vtedajšia premiérka Iveta Radičová (2011) uviedla: *„Významnou mierou a nesporne sa posilňuje bezpečnosť, spoľahlivosť dodávok zemného plynu pre celú Slovenskú republiku, ale aj pre stredoeurópsky región.“* Konečná výška investícií pre spoločnosť Nafta a.s. sa odhaduje na 166 miliónov EUR. Nenávratným finančným príspevkom 3mil. EUR prispela aj Európska komisia. Sekuritizácia témy energetickej bezpečnosti počas plynovej krízy mala za následok zvýšenie skladovacích kapacít plynu a diverzifikáciu plynových trás. Tieto udalosti spôsobili zvýšenie energetickej bezpečnosti Slovenska.

### 3.3.3 Legislatívne opatrenia

Po plynovej kríze v roku 2009 sa postupne prijali legislatívne opatrenia na úrovni SR, ale aj na úrovni EÚ, aby sa zabránilo ekonomickým škodám, ktoré zapríčinili obmedzené dodávky plynu z Ruska. Cieľom tejto časti je skúmať opatrenia, ktoré boli na týchto dvoch úrovniach dosiahnuté. Okrem nich boli prijaté opatrenia aj zo strany SPP a.s., ktoré znamenali prevažne spustenie reverzného toku z Českej republiky a Rakúska. Keďže legislatíva SR nerátala so situáciou úplného prerušenia dodávok plynu, muselo prísť k novelizácií zákonov, aby sa takej situácii dalo predísť. Duleba (2010) vo svojej analýze *„Energetická bezpečnosť Slovenska: Možnosti Riešenia s Ukrajinou,“* hovorí o legislatívnych opatreniach na úrovni

vlády SR, ako aj EÚ. Jedným z prvých legislatívnych opatrení na úrovni vlády SR bola novelizácia zákona č. 293/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 656/2004 Z. z. o energetike. Táto novelizácia rozšírila definíciu „štandardu bezpečnosti dodávok plynu“ a stanovila povinnosť dodávať plyn aj v prípade obmedzenia dodávok pre odberateľov počas 30 dní v rozsahu priemerného denného objemu predpokladanej dodávky plynu v príslušnom mesiaci. Ďalším z legislatívnych opatrení bola novela zákona o regulácii sieťových odvetví. Tá zaviedla regulovaný prístup k podzemným zásobníkom, čo znamená stanovenie ceny za uskladnenie plynu na základe porovnania ceny za uskladňovanie plynu na území SR s cenami v iných členských krajinách EÚ. Ďalej to bola novela banského zákona a novelizovaná vyhláška ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky.

Európska únia sa na začiatku plynovej krízy odmietla zúčastňovať na spore medzi Ruskom a Ukrajinou. Jej stanovisko bolo, že tento spor je záležitosťou bilaterálnych vzťahov medzi týmito dvoma krajinami. *„Plynová kríza potvrdila skutočnosť, že v rámci EÚ existujú veľké regionálne rozdiely z hľadiska bezpečnosti dodávok zemného plynu i ceny tejto komodity“* (Duleba, 2009). Plynová kríza z roku 2009 mala negatívny dopad na 12 členských štátov EÚ, medzi najviac postihnuté krajiny patrili Slovensko a Bulharsko. Európska komisia vyhodnotila vtedajšiu smernicu 2004/67/EC za nedostatočnú a nahradila ju návrhom *Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 994/2010 o opatreniach na zaistenie bezpečnosti dodávok plynu*. Toto nariadenie predpokladá stanovenie národného úradu (authority) každej členskej krajiny v rámci EÚ, ktorý bude zodpovedný za bezpečnosť dodávok plynu. Hlavné úlohy úradu sú: monitorovať dodávky, vyhodnocovať riziká a vypracovávať preventívne a krízové akčné plány. Taktiež bude prebiehať koordinácia úradov v rámci Európskej komisie a Koordináčnou skupinou pre plyn. Ďalej toto nariadenie predpokladá, že do marca 2014 každá členská krajina splní štyri hlavné opatrenia. Prvým je, aby každá krajina disponovala dostatočnou kapacitou na dodanie nevyhnutného objemu plynu do svojho plynárenského systému počas obdobia 60 dní od začatia odstávok plynu. Druhým opatrením je zabezpečiť reverzný tok na všetkých plynovodoch, aby sa počas prerušenia dodávok mohol plyn dodávať aj z krajín, ktoré nie sú postihnuté dodávkami. Tretím nariadením je, že Komisia bude mať právo vyhlásiť stav núdze Spoločenstva na základe požiadavky národného úradu. Posledným štvrtým opatrením je realizácia projektov prepojenia plynárenských sietí, ktoré zabezpečia dodávky plynu. Tieto jednotlivé opatrenia na úrovni vlády SR, ako aj v rámci EÚ znamenajú, že v prípade ďalšej plynovej krízy budeme lepšie pripravení na prerušenie dodávok plynu.

### 3.3.4. Strata dôvery voči Rusku a Ukrajine

Plynová kríza z roku 2009 znamenala stratu dôvery voči Rusku, ako spoľahlivom dodávateľovi a Ukrajine ako spoľahlivej tranzitnej krajine. Vtedajší premiér Róbert Fico v rozhovoroch hovoril, že veľkú mieru zodpovednosti má pri tomto konflikte Ukrajina. Na rokovaní v Kyjeve premiérku Juliu Tymošenkovú obvinil, že jej krajina je zodpovedná za to, že časť Európy ostala bez plynu (SME,2009). Na druhej strane na rokovaní v Moskve s ruským premiérom Putinom naznačil, že jeho ako premiéra Slovenska nezaujíma spor medzi Ruskom a Ukrajinou a chce čo najskôr, aby sa dodávky plynu obnovili. Po návrate z Ruska pripustil, že aj Rusko stráca dôveryhodnosť ako spoľahlivý dodávateľ (SME, 2009). Vzájomné spory Ruska a Ukrajiny majú negatívny dopad na ekonomiku Slovenska, lebo vďaka novým plynovodným projektom Ruska, ktoré obchádzajú Ukrajinu, príde Slovensko o peniaze, ktoré mohlo získať na tranzite cez naše územie. *„Cielené a opakované spochybňovanie Ukrajiny ako spoľahlivého tranzitéra plynu aj ropy má donútiť Európanov aby urýchlene súhlasili a hlavne aby zaplatili obrovské a zbytočné účty za výstavbu nových potrubí cez Baltické a Čierne more“* (Hirman, 2009). Konkrétne ide o projekty Severný prúd a Južný prúd, ktorým sa táto časť venuje. Okrem týchto dvoch ruských projektov spomeniem aj jeden európsky projekt s názvom Nabucco.



Zdroj: [bbc.co.uk](http://bbc.co.uk), nové projekty plynovodov.

Nové ruské projekty znamenajú pre slovenskú ekonomiku veľkú stratu, lebo nové trasy obchádzajú naše územie a tak nebudeme získavať peniaze za tranzit plynu. Preprava plynu cez naše územie v roku 2010 vytvorila pri minimálnych nákladoch tržby až 830 miliónov EUR (Holeš,2012). Keďže Slovensko je v SPP a.s. 51 percentným akcionárom značná časť tržieb putovala do štátneho rozpočtu. Mikuláš Dzurinda (2010) sa počas rokovania medzi Nemeckom a Ruskom o výstavbe Severného prúdu vyjadril, že *„ponad naše hlavy prebieha rokovanie o projekte medzi Ruskom a Nemeckom , ktorý nás ekonomicky poškodí.“*

Projekt Severný prúd je výtvorom konzorcia Gazprom a nemeckých E.ON Ruhrgas, Wintershall a holandskej Gaasunie. Tento podmorský plynovod, ktorý bude smerovať z Ruska, po dne Baltského mora až do Nemecka, stál zhruba 7.4 mld. EUR. Jeho dĺžka je 1224km. Vznik tohto plynovodu znamená pre Moskvu zbavenia sa závislosti od svojich dvoch plynovodov, ktoré prechádzajú Bieloruskom a Ukrajinou. Severný prúd vznikol ako odpoveď na komplikované vzťahy medzi Moskvou, Minskom a Kyjevom, povedal Hudec (2011) pre portál energia.sk. Pre EÚ znamená tento projekt diverzifikáciu prepravných trás zemného plynu. Znamená to zvýšenie energetickej bezpečnosti EÚ, pretože už nebude kvôli sporom medzi Moskvou, Minskom a Kyjevom doplácať na výpadky dodávok plynu z Ruska. Pre Slovensko tento projekt z pohľadu hospodárskych záujmov predstavuje dve veci. Za prvé sa bude môcť vďaka reverznému toku z Českej republiky napojiť na nadväzujúci plynovod Opal, ktorý bude smerovať na nemecko-české hranice. Vďaka tomu bude môcť čerpať plyn z plynovodu Severný Prúd v prípade ďalšej plynovej krízy. Na druhej strane kvôli tomuto projektu dôjde k poklesu výnosov z prepravy na strane slovenského prepravcu Eustream, čo negatívne zasiahne našu ekonomiku.

Plynovod Južný prúd je opäť projektom Gazpromu s talianskou energetickou spoločnosťou Eni, francúzskou EDF a nemeckou Wintershall. Gazprom bude 50 percentným akcionárom, podiel talianskej Eni predstavuje 20 percent a EDF a Wintershall budú mať po 15 percent. Tento projekt bude prepravovať zemný plyn cez Čierne more do Bulharska, kde sa rozdelí na dve časti. Jedna časť bude prúdiť do Grécka a Talianska a druhá časť bude smerovať cez Rumunsko, Srbsko, Maďarsko, Slovinsko až do Rakúska. Výstavba plynovodu Južný prúd je naplánovaná na koniec tohto roka a ukončenie projektu je naplánované na koniec roka 2015. Tento projekt podobne ako Severný prúd obchádza územia Bieloruska a Ukrajiny, s ktorými má Moskva v otázke energetiky komplikované vzťahy.

Posledným projektom, ktorý predstavím, je Nabucco, ktorý vyšiel z dielne EÚ. Tento projekt predstavuje diverzifikáciu zdroja, pretože znamená zbavenie sa závislosti od ruského plynu. Predstavuje alternatívu k ruskému plynu, lebo predpokladá dovoz plynu z oblasti Kaspického mora, Stredného Východu a Egypta. Podľa dokumentu Stratégie energetickej bezpečnosti SR (2008) je tento projekt tvorený konzorciom piatich spoločností z krajín, ktorými prechádza. Konkrétne ide o OMV (Rakúsko), MOL (Maďarsko), TRANSGAZ (Rumunsko), BULGARGAZ (Bulharsko), BOTAS (Turecko). Vo februári 2008 sa šiestym členom konzorcia stala nemecká spoločnosť RWE Gas Midstream. Slovensko tento projekt politicky podporuje, ale finančne sa na ňom nezúčastní. Projekt Nabucco, ktorý sa zrodil ešte v roku 2002, svoju budúcnosť nemá vôbec istú. Jednak kvôli konkurencii v podobe projektu Južný prúd, v druhom rade kvôli jeho finančnej náročnosti a nakoniec kvôli doteraz neexistujúcim kontraktom z dodávateľmi. Bude teda záležať na vôle zúčastnených, či sa pustia do realizácie tohto projektu.

## **Kapitola 4: Záver**

### ***4.1 Budúce rozhodnutia vlád***

Plynová kríza z roku 2009 znamenala pre Slovensko bezpečnostné riziko. Výpadky ruských dodávok plynu boli hlavnou príčinou narušenia energetickej bezpečnosti. Až plynová kríza, ktorá mala negatívny vplyv predovšetkým pre firmy na Slovensku ukázala, že miera našej energetickej bezpečnosti bola nízka. Počas sekuritizácie témy energetickej bezpečnosti došlo k zhode medzi politickými aktérmi. Všetci považovali plynovú krízu za dôležitú tému s absolútnou prioritou. Sekuritizácia témy energetickej bezpečnosti Slovenska počas plynovej krízy priniesla politické dôsledky, ktoré pomohli zvýšiť energetickú bezpečnosť Slovenska. Konkrétne opatrenia ako diverzifikácia plynových trás, zvýšenie skladovacích kapacít s plynom, možnosti reverzného toku z Rakúska a Českej republiky a legislatívne zmeny na úrovni Vlády SR, ale aj EÚ znamenali, že na budúce výpadky ruského plynu už budeme pripravení. Okrem toho sa Slovensko zapojilo do medzinárodných projektov, ktoré zvýšia mieru spolupráce krajín EÚ v otázke energetickej bezpečnosti. Plynová kríza bola sporom medzi Ruskom a Ukrajinou. Na jednej strane Rusko, ako som už naznačil, využíva energetickú politiku k presadzovaniu svojich záujmov v bývalých štátoch Sovietskeho zväzu. Tento konflikt bol ďalšou snahou Ruska o presadzovanie svojich záujmov. Na druhej strane Ukrajina má v tomto spore tiež podiel viny, lebo dovolila kontroverznému podniku RosUkrEnergo, ktorý z polovice vlastní ruský Gazprom a z druhej polovice ukrajinskí podnikatelia, podieľať sa na výnosoch z plynu.

Dôležité je však podotknúť, že plynová kríza priniesla rozpor, s ktorým sa budúce vlády budú musieť vysporiadať. Na jednej strane plynová kríza prinútila politikov riešiť otázku energetickej bezpečnosti a zamyslieť sa nad závislosťou Slovenska od ruského plynu. Slovensko je po plynovej kríze aj naďalej bytostne závislé od ruského plynu a malo by sa iniciovať postupné znižovanie našej závislosti. Z tohto dôvodu by mala byť vôľa politikov diverzifikovať zdroj plynu. Tu je potrebné spomenúť dva medzinárodné projekty, ktoré by to umožnili. Jedným je projekt severo-južné prepojenie vďaka ktorému by sme mohli získavať skvapalnený plyn z prístavov v Poľsku a Chorvátsku. Druhým je európsky projekt Nabucco, ktorý Slovensko na jednej strane politicky podporuje, no na druhej strane nemá finančné prostriedky, aby sa aktívne zapojilo. Vďaka tomuto projektu by mohlo Slovensko čerpať plyn zo Stredného východu. Na druhej strane je tu ekonomický záujem Slovenska, lebo vďaka tranzitu ruského plynu cez naše územie Slovensko získava peniaze. Preprava plynu cez naše

územie v roku 2010 vytvorila pri minimálnych nákladoch tržby až 830 miliónov EUR (Holeš, 2012). Slovensko ako 51 percentný akcionár v SPP a.s. má značnú časť z tejto tržby, ktorá smeruje do štátneho rozpočtu. Ak sa budú dodávky ruského plynu cez naše územie znižovať, postihne to tržby z tranzitu. Slovenská vláda by tak musela hľadať ďalšie možnosti, ktorými by potenciálnu medzeru v štátnom rozpočte vykryla. Dôležité preto bude, ako sa budúce vlády postaví k tejto otázke, lebo práve oni rozhodnú, aká bude energetická bezpečnosť Slovenska.



## Zoznam bibliografických zdrojov

- Balzacq. T. (Ed.) (2010): Securitization theory: How security problems emerge and dissolve. NY: Routledge.
- Buzan, Barry (1991): People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era. Second edition. Longman, 1991 (1. vydání vyšlo v roce 1983).
- Buzan, Barry – Weaver, Ole - de Wilde, Jaap 1998: Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, London.
- Čaplovič, M. (2009): Ukrajinský poslanec o plyne: Slovensko naletelo na klamstvo . *Pravda*. Dostupné online: [http://spravy.pravda.sk/ukrajinsky-poslanec-o-plyne-slovensko-naletelo-na-klamstvo-qli-sk\\_svet.asp?c=A090203\\_072159\\_sk\\_svet\\_p12](http://spravy.pravda.sk/ukrajinsky-poslanec-o-plyne-slovensko-naletelo-na-klamstvo-qli-sk_svet.asp?c=A090203_072159_sk_svet_p12)
- Čavojec, J. (2009): Opozícia neprotetsuje, vládu chápe. *Sme*, dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090112/>
- Dodávky plynu sa tak skoro neobnovia. (2009). Trend. Dostupné online: <http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/fico-dodavky-plynu-sa-tak-skoro-neobnovia.html>
- Duleba, A. (2009): Poučenie z plynovej krízy v januári 2009. Analýza príčin vzniku, pravdepodobnosti opakovania a návrhy opatrení na zvýšenie energetickej bezpečnosti SR v oblasti dodávok zemného plynu, Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava, dostupné online: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/281>
- Duleba, A. (2010): Energetická bezpečnosť Slovenska: možnosti spolupráce s Ukrajinou, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava, dostupné online: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/293>
- Dzurinda, M., & Zeman, M. (2010): Rozhovory bez hraníc. Bratislava: Inštitút pre moderné Slovensko.
- EÚ: Podrobnosti o energetickom prepojení krajín V4 budú známe v októbri (2011), dostupné online: <http://www.energia.sk/clanok/vyrobcovia/eu-podrobnosti-o-energetickom-prepojeni-krajin-v4-budu-zname-v-oktobri/2131/>
- Eustream začal pracovať na plynovodnom prepojení s Poľskom (2011), dostupné online: <http://www.energia.sk/clanok/zemny-plyn/eustream-zacal-pracovat-na-plynovodnom-prepojeni-s-polskom/5413/>
- Fico hľadal plyn v Moskve. Zatiaľ ho nemožno čakať (2009), dostupné online: <http://ekonomika.sme.sk/c/4262838/fico-hladal-plyn-v-moskve-zatial-ho-nemozno-cakat.html#ixzz1pmj7qVOQ>
- Gonchar, Duleba & Malynovskyi, (2011): Ukraine and slovakia in a post-crisis architecture of european energy security. Dostupné online: <http://www.sfpa.sk/sk/publikacie/monografie-a-zborniky/>

- Hudec, Š., & Jančík, Ľ. (2009): Rusi by mali pustiť plyn, fico zasa bohunice. *Sme*. Retrieved dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090112/>
- Hudec, Š., & Zssileová, M. (2009): Únia sa čuduje. *Sme*. Dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090112/>
- Hirman, K. (2009): Prečo sa rusi a ukrajinci (možno) dohodli. *trend*. Dostupné online: <http://blog.etrend.sk/karel-hirman/2009/01/18/preco-sa-rusi-a-ukrajinci-mozno-dohodli/>
- Hirman, K. (2009): Rusi škrtia európu. *Trend*, dostupné online: <http://blog.etrend.sk/karel-hirman/2009/01/07/rusi-skrta-europu/>
- Holeš, M. (2012): Najcennejší podnik by mohol štát dostať späť. *Pravda*, dostupné online: [http://spravy.pravda.sk/najcennejsi-podnik-by-mohol-stat-dostat-spat-f3s-sk-ekonomika.asp?c=A120209\\_185328\\_sk\\_ekonomika\\_p60](http://spravy.pravda.sk/najcennejsi-podnik-by-mohol-stat-dostat-spat-f3s-sk-ekonomika.asp?c=A120209_185328_sk_ekonomika_p60)
- IEA (2012): International energy agency, dostupné online: [http://www.iea.org/subjectqueries/keyresult.asp?KEYWORD\\_ID=4103](http://www.iea.org/subjectqueries/keyresult.asp?KEYWORD_ID=4103)
- Jančík, Ľ. (2009). Kolaps ekonomiky sa približuje. *Sme*. Dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090109/>
- Jančík, Ľ., & Ragáčová, K. (2009). Vláda chce reštart bohuníc. *Sme*. Dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090112/>
- Kováčik, M. (2009). Za plynové škody môžu meciar, dzurinda a fico, dostupné online: [http://spravy.pravda.sk/za-plynove-skody-mozu-meciar-dzurinda-a-fico-fmr-sk-ekonomika.asp?c=a090122\\_211137\\_sk\\_pludia\\_p01](http://spravy.pravda.sk/za-plynove-skody-mozu-meciar-dzurinda-a-fico-fmr-sk-ekonomika.asp?c=a090122_211137_sk_pludia_p01)
- Kováčová, M. Premiér volal s putinom o plyne. *Sme*. Dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090108/>
- Krajanová, D. *Sme* úplne bez ruského plynu. *Sme*. Dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090108/>
- Lucas, E. (2008). Nová studená válka. Praha: Mladá fronta.
- Ministerstvo hospodárstva SR (2008), Stratégia energetickej bezpečnosti SR. Úrad vlády SR, dostupné online: [www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/FB11425C0A0BFE5FC12574DD0042B8AD?OpenDocument](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/FB11425C0A0BFE5FC12574DD0042B8AD?OpenDocument).
- Ministerstvo hospodárstva SR (2006), Energetická bezpečnosť SR. Úrad vlády SR, dostupné online: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=13215>
- Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) č. 994/2010 o opatreniach na zaistenie bezpečnosti dodávky plynu, (2010), dostupné online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0001:0022:SK:PDF>

Nové členské štáty EÚ ťaží energetická závislosť od Ruska (2011), dostupné online:

<http://www.energia.sk/clanok/energeticka-bezpecnost/nove-clenske-staty-eu-tazi-energeticka-zavislost-od-ruska/3977/>

Orbán a Radičová podpisujú dohodu o plynovodnom prepojení v piatok, (2011) dostupné online: <http://www.energia.sk/clanok/zemny-plyn/orban-a-radicova-podpisu-dohodu-o-plynovodnom-prepojeni-v-piatok/1958/>

Orbánová, A. (2010). Moc, energie a nový ruský imperializmus. Praha: Argo.

Prieskum TNS 2-3 2009,N:906, (2009),dostupné online:

<http://www.slideshare.net/tuchscher/200904-ahs-plynov-krza>

Pop, V. (2011). Eu parliament chief: energy security needs public money. Euobserver, dostupné online: <http://euobserver.com/19/31749>

Prochádzková, P. (2009). Rusko-ukrajinská vojna sa nekončí, bude prímerie. *Sme*. Dostupné online: <http://dennik.sme.sk/?m=2009-1>

Ragáčová, K. (2009). Fico je ochotný porušiť zmluvu s EÚ. *Sme*. Dostupné online: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090109/>

Slovák, Kristián: „Plynová kríza obnažila slovenskú bezmocnosť“. *Trend*, 15. januára 2009.

Slovensko je členom novej plynárenskej pracovnej skupiny (2011), dostupné online: <http://www.energia.sk/clanok/zemny-plyn/Slovensko-je-clenom-novej-plynarenskej-pracovnej-skupiny/2065/>

Slovensko projekt Nabucco politicky podporí, (2009) dostupné online:

<http://ekonomika.sme.sk/c/5042221/slovensko-projekt-nabucco-politicky-podpori.html>

Smernica 2004/67/ES o opatreniach na zaistenie bezpečnosti dodávok zemného plynu, (2004) dostupné online:

<http://eurlex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihtmlang=en&lng1=en,sk&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=483617:cs&page=>

Strandberg, Urban, 2010, Energy supply and security policy – In need of transnational institutions?, Editorial, *Energy Policy*, Vol.38, pp 1227-1228.

Ševce, P. (2009): Opätovný spor o zemný plyn medzi Ukrajinou a Ruskou federáciou, dostupné online:

[www.despiteborders.com/clanok.php?subaction=showfull&id=1231458371&archive=&start\\_from=&ucat=3,4,9,47&](http://www.despiteborders.com/clanok.php?subaction=showfull&id=1231458371&archive=&start_from=&ucat=3,4,9,47&)

Ševce, P. (2006): Rusko o cenách za predaj a tranzit plynu, dostupné online:

[http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/sevce\\_ua\\_ru\\_spor\\_o\\_ceny\\_plynu.pdf](http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/sevce_ua_ru_spor_o_ceny_plynu.pdf)

Tóda, M., & Prochádzková, P. (2009). Fico hľadal plyn v Moskve. zatiaľ ho nemožno čakať. *Sme*. Dostupné online: <http://ekonomika.sme.sk/c/4262838/fico-hladal-plyn-v-moskve-zatial-ho-nemozno-cakat.html>

- V4: Energetická bezpečnosť musí byť založená na solidarite, (2011) dostupné online: <http://www.energia.sk/clanok/energeticka-bezpecnost/v4-energeticka-bezpecnost-musi-byt-zalozena-na-solidarite/2185/>
- V4 Think-Tank Platform (2011), dostupné online: <http://www.sfpa.sk/sk/publikacie/analyzy/>
- Wæver, O. (1995). Securitization and desecuritization, in R. Lipschutz (ed.), On security. NY: Columbia Univ. Press, Pp. 46-86.
- Weissová, S. (2004). *Od národnej bezpečnosti k medzinárodnej bezpečnosti*. Dostupné online: [www.mezinarodnivztahy.com/article/./124/140](http://www.mezinarodnivztahy.com/article/./124/140)
- Zásobník plynu Gajary-báden zvyšuje svoju skladovaciu kapacitu, (2011) dostupné: <http://www.energia.sk/clanok/zemny-plyn/zasobnik-plynu-gajary-baden-zvysuje-svoju-skladovacu-kapacitu/4349/>
- Zhrnutie priebehu a dopadov krízy v dodávkach zemného plynu v januári 2009, (2009) dostupné online: <http://www.spp.sk/download/presskit/2009-01-27-SPP-Presskit-SVK-final-WEB.pdf>